

UNIVERZITET U SARAJEVU

FILOZOFSKI FAKULTET U SARAJEVU

ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

Uloga školskog pedagoga u profesionalnoj orijentaciji učenika

Završni magistarski rad

Mentorica: Doc. dr. Lejla Osmić

Studentica: Naida Bukva

Sarajevo, 2021.

Sadržaj:

Uvod.....	2
I Teorijski dio istraživanja.....	3
1. Definisanje ključnih pojmova	4
2. Školski pedagog i njegove uloge u osnovnoj školi	6
3. Profesionalna orijentacija	8
3.1. Teorije profesionalne orijentacije.....	8
3.1.1. Diferencijalne teorije	8
3.1.2. Razvojne teorije.....	9
3.1.3. Strukturno sociološke teorije.....	10
3.2. Faktori koji utiču na profesionalni izbor zanimanja.....	12
3.2.1. Vanjski faktori.....	12
3.2.2. Unutrašnji faktori	13
3.3. Osobine značajne za odabir zanimanja.....	14
4. Modeli profesionalne orijentacije.....	15
4.1. Bogdanovićev model profesionalne orijentacije	16
4.2. Petofazni model profesionalne orijentacije	18
4.3. Čehićev model profesionalne orijentacije	19
5. Testovi u provođenju profesionalne orijentacije	20
6. Uloga školskog pedagoga u profesionalnoj orijentaciji učenika	22
6.1. Profesionalno informisanje.....	23
6.1.1. Metode u profesionalnom informisanju	24
6.2. Profesionalno savjetovanje.....	25
6.2.1. Tehnike u profesionalnom savjetovanju.....	26
6.3. Profesionalno praćenje	27
6.3.1. Metode i tehnike u praćenju profesionalno opredjeljenih učenika.....	28
6.4. Profesionalna orijentacija putem nastave	28
6.5. Saradnja školskog pedagoga u profesionalnoj orijentaciji	30
II Metodologija istraživanja	32
III Rezultati istraživanja	40
Zaključak.....	71
Literatura	73
Prilozi	76

Uvod

Profesionalna orijentacija je postupak pružanja podrške učenicima u donošenju odluka koje se tiču izbora škole ili fakulteta. Cilj profesionalne orijentacije je pomoći učeniku pri vlastitom odabiru te ispitati sklonosti i sposobnosti koje učenik posjeduje.

Na kraju osnovne škole neki učenici nisu dovoljno zreli da bi sami odlučivali koju školu žele upisati tj. čime se žele baviti u budućnosti. Mnogi učenici nemaju jasnu sliku o sebi te vrlo često nisu svjesni svojih sposobnosti. Školski pedagog predstavlja bitnu osobu za sve učenike u tom periodu. Važno je istaći da školski pedagog učestvuje u svim fazama odgojno-obrazovnog procesa te se smatra jednim od najbitnijih saradnika u školi. Za potrebe ovog rada nam je važna uloga školskog pedagoga u profesionalnoj orijentaciji učenika. Profesionalna orijentacija je kompleksan posao te pedagog ima mnogo zadataka prilikom obavljanja iste. Neki od zadataka koje školski pedagog ima prilikom obavljanja profesionalne orijentacije su: održavanje radionica i predavanja na datu temu, pružanje stručne pomoći učenicima pri izboru zanimanja, izrada plana profesionalne orijentacije, saradnja sa roditeljima, provođenje testova, omogućavanje predavanja gostujućih predstavnika različitih škola, ispitivanje sklonosti i sposobnosti učenika za određena zanimanja i drugo. Svi ovi zadaci su podjednako važni ukoliko se učenicima želi omogućiti konkretna podrška i pomoć. Većina učenika se na kraju osnovne škole nalazi u velikoj dilemi te je svaki vid pomoći od velike važnosti. Obavljena profesionalna orijentacija može pružiti učeniku osjećaj sigurnosti i kontrole nad vlastitim životom i izborom. Učenicima će se otvarati novi putevi, nove vizije te će težiti ka nekim novim ciljevima o kojima možda prethodno nisu ni razmišljali.

Osnovna namjena ovog rada je ispitati ulogu školskog pedagoga u profesionalnoj orijentaciji učenika. Uzorak čine školski pedagozi i učenici osnovne škole. U radu su korištene tehnike anketiranja i intervjuiranja. Podaci su se obrađivali kvantitativno i kvalitativno.

I Teorijski dio istraživanja

1. Definisanje ključnih pojmova

S obzirom na različite teorijske koncepte i polazišta o razmatranju uloge pedagoga općenito pa tako i u profesionalnoj orijentaciji, važno je izdvojiti definicije značajne za razumijevanje ključnih pojmova ovog rada. To su u prvom redu školski pedagog i profesionalna orijentacija, ali i druge koje se direktno i indirektno vežu za predmet istraživanja.

Školski pedagog se smatra najšire profiliranim stručnim saradnikom u interdisciplinskom timu što u školi (odgojno-obrazovnoj ustanovi) ostvaruje razvojnu pedagošku djelatnost. On sudjeluje u svim fazama odvijanja odgojno-obrazovnog procesa: planiranju, programiranju, ostvarenju, vrednovanju i unapređivanju. Prati, analizira, istražuje i predlaže mjere za unapređivanje nastave i drugih oblika odgojnih i obrazovnih aktivnosti ustanove. Organizira uvođenje inovacija i prati njihovo ostvarivanje te vodi računa o stručnom usavršavanju odgajatelja, nastavnika i učitelja (Stančić i sur., 2013:68).

Profesionalna orijentacija je naučno-stručni postupak pomoću kojeg se pojedinci usmjeravaju na područja rada koja najbolje odgovaraju njihovim psihofizičkim sposobnostima, osobinama ličnosti i društvenim potrebama, i u kojima imaju najviše izgleda da uspiju (Ćehić, 1990:17).

Profesionalno informisanje je aktivnost, proces pružanja profesionalnih informacija zainteresovanim kandidatima (Rodić, 1979:39).

Profesionalno savjetovanje je poseban stručni postupak, ili niz stručnih postupaka, koje preduzima tim kompetentnih stručnjaka (pedagog, psiholog, doktor, socijalni radnik) s ciljem da se kandidatu pomogne u opredjeljenju za određeno zanimanje (Rodić, 1979:40).

Profesionalno praćenje završna je faza rada na profesionalnoj orijentaciji, a svrha mu je valorizacija uspješnosti informisanja i savjetovanja kao i eventualno pružanje pomoći u ponovnom preispitivanju plana profesionalnog razvoja neuspješno profesionalno opredjeljenih učenika (Rodić, 1979:124).

Škola je najpoznatija i najvažnija, najstarija, najmasovnija i najrazvijenija odgojna ustanova. Nastala je iz objektivnih društvenih potreba. Ona ima dugu povijesnu tradiciju i razvitak. Mijenjala se i usavršavala tijekom povijesti u suglasju s društvenim promjenama. U njenom cilju i zadacima, u njenoj organizaciji i sadržaju odgoja i izobrazbe, odražavaju se društvene potrebe. Danas je

odgojno-obrazovni rad u školama organiziran, planski i metodičan. Vode ga stručno-pedagoški osposobljeni učitelji, nastavnici - odgajatelji (Vukasović, 2001:237).

Zanimanje označava vrstu poslova koje pojedinac vrši radi proizvodnja materijalnih dobara odnosno vršenje usluga i sticanje dohotka (Rodić, 1979:36).

Karijera podrazumijeva slijed poslova i zanimanja koje pojedinac obavlja tokom svog života (Šverko, 2012:17).

2. Školski pedagog i njegove uloge u osnovnoj školi

Školski pedagog se smatra najšire profiliranim stručnim saradnikom u interdisciplinskom timu što u školi (odgojno-obrazovnoj ustanovi) ostvaruje razvojnu pedagošku djelatnost (Staničić i sur., 2013). On sudjeluje u svim fazama odvijanja odgojno-obrazovnog procesa: planiranju, programiranju, ostvarenju, vrednovanju i unapređivanju. Prati, analizira, istražuje i predlaže mjere za unapređivanje nastave i drugih oblika odgojnih i obrazovnih aktivnosti ustanove. Organizira uvođenje inovacija i prati njihovo ostvarivanje te vodi računa o stručnom usavršavanju odgajatelja, nastavnika i učitelja (Staničić i sur., 2013). Školski pedagog se smatra najadekvatnijom stručnom osobom koja može voditi pedagošku službu škole. U odnosu prema osobama u školi, pedagog bi trebao koristiti svoje profesionalne i lične osobine, na način da stalno analizira svoje postupke i postupke ostalih subjekata usmjeravajući ih prema jednom cilju. Prema Juriću (1977) školski pedagog u školi pruža podršku učenicima, nastavnicima, roditeljima, direktoru i ostalim osobama. Pedagog pruža podršku učeniku tako što mu omogućava da upozna, razumije i prihvati samog sebe, stvara povoljne pedagoške uvjete u školi, te potiče uvjete u školi koji djeluju povoljno na odgoj i osposobljavanje učenika za učešće u raznim kolektivima. Podrška pedagoga nastavnicima je također važna. Potrebno je nastavnicima omogućiti odgovarajuće uvjete za rad, omogućiti nastavniku ranu identifikaciju svake učenikove specifičnosti, poticati nastavnike da sudjeluju u radu pedagoške službe, u koordinaciji kućne i školske sredine i sl. (Šnidarić, 2009). Partnerstvo škole i roditelja je ključno za svaku školu. Školski pedagog je jedna od osoba koja može održati taj odnos na najboljoj razini. Pedagog bi trebao pružiti podršku roditeljima u ostvarivanju prihvatljivih ljudskih odnosa u obitelji, razvijati obostranu saradnju i omogućiti koordinaciju kućne i školske sredine radi dobrobiti samog djeteta (Vuković, 2009). Pedagog pruža podršku direktoru tako što usklađuju zajednička područja rada, dogovara se o značajnim akcijama za unapređivanje škole te pomaže u stručno-pedagoškoj obradi problema koje treba riješiti. Osim gore navednih subjekata škole, pedagog pomaže i ostalim osobama. Pedagog prima i primjenjuje stručne savjete i usluge osoba koje profesionalno obavljaju taj posao, a koji pomaže učenicima u razvoju, napredovanju i orijentaciji.

Nakon svih nabrojanih veza koje školski pedagog ostvaruje sa ostalim sudionicima, zaključuje se da je njegov rad personalno i sadržajno isprepleten do te mjere da svaka aktivnost kojom on rukovodi predstavlja specifičan sadržaj rada (Jurić, 1977).

Prema Bjelan-Guska i drugi (2017), zadaci školskog pedagoga obuhvaćaju različita područja i predviđeni broj sati za njihovo ostvarenje. Ti zadaci su sljedeći: koncepcijsko-programski zadaci, programiranje, ostvarivanje i analiza odgojnog rada, pedagoška dokumentacija, stručni rad s nastavnicima i stručnim organima škole, rad s učenicima i učeničkim organizacijama, unapređenje nastave, saradnja sa institucijama i roditeljima, ispitivanje zrelosti djece za upis u školu, profesionalna orijentacija, istraživanja u praksi školskog pedagoga, personalni dosje učenika, pedagoški karton, pedagoško-psihološka praksa studenata nastavnih fakulteta, pripremanje za rad i stručno usavršavanje.

Na osnovu nabrojanog možemo vidjeti kompleksnost poslova koje obavlja školski pedagog. Također svako područje djelovanja školskog pedagoga je posebno i specifično te se pedagog susreće sa raznim izazovima u svrhu unapređenja nastavnog procesa. Za potrebe ovog rada nam je važna uloga školskog pedagoga u profesionalnoj orijentaciji učenika. Pedagog učestvuje u izradi plana profesionalne orijentacije, pružanje stručne pomoći učenicima pri izboru zanimanja, pružanje pomoći roditeljima pri usmjeravanju učenika za određena zanimanja, ispitivanje sklonosti i sposobnosti učenika za određena zanimanja, izdavanje lista profesionalne orijentacije i drugo.

3. Profesionalna orijentacija

Profesionalna orijentacija je naučno-stručni postupak pomoću kojeg se pojedinci usmjeravaju na područja rada koja najbolje odgovaraju njihovim psihofizičkim sposobnostima, osobinama ličnosti i društvenim potrebama, i u kojima imaju najviše izgleda da uspiju. Teorijski profesionalna orijentacija zasniva se na individualnim razlikama po sposobnostima i osobinama ličnosti, te specifičnim psihofizičkim zahtjevima vaspitno-obrazovnih programa pojedinih škole (struka i profila), odnosno specifičnih psihofizičkih zahtjeva pojedinih poslova i zadataka (Ćehić, 1990). Profesionalna orijentacija prolazi kroz tri faze, a to su: informisanje, savjetovanje i praćenje. Profesionalna orijentacija pomaže učeniku da odabere adekvatno zanimanje. Krajnji cilj profesionalne orijentacije je da pomogne učeniku da bolje upozna svoju ličnost i da samostalno odabere zanimanje (Mandić, 1981). Izbor prvog zanimanja danas ne znači da će se učenik tokom cijelog života time baviti. Promjene u oblasti rada, uvođenje novih tehnologija i potreba za stalnim učenjem, uslovit će to da će ljudi češće mijenjati svoja zanimanja. Stoga je važno naučiti što prije kako se vrši pravilan odabir zanimanja da bi kasnije bilo lakše i brže.

3.1. Teorije profesionalne orijentacije

Teorije profesionalne orijentacije nastoje objasniti kako ljudi biraju svoja zanimanja, kako usmjeravaju i razvijaju svoju karijeru te koji sve faktori utječu na taj proces (Šverko, 2012). Proces profesionalne orijentacije je veoma složen te ne postoji jedna sveobuhvatna teorija koja bi na određeni način objasnila sve potrebne aspekte.

Šverko (2012) navodi tri teorije, a to su: diferencijalne teorije, razvojne teorije i strukturno sociologijske teorije. Sve ove teorije nastoje objasniti kako ljudi biraju svoja zanimanja te koji faktori utiču na proces.

3.1.1. Diferencijalne teorije

U diferencijalne teorije rada spadaju: Teorija prilagodbe radu i Hollandova teorija vokacijskih tipova i radnih okolina.

Osnovna pretpostavka Teorije prilagodbe radu je da između pojedinca i okoline postoji kontinuirani proces međusobne prilagodbe (Šverko, 2012). To znači da s jedne strane pojedinac traži radnu okolinu koja će zadovoljiti njegove potrebe, a s druge strane organizacija traži pojedince koji će zadovoljiti njezine zahtjeve.

Jedan od najznačajnijih teoretičara psihologije profesionalne orijentacije, Holland (1985, 1997), je u svojoj teoriji dao pregled vrsta interesa koji se danas koristi kao jedna od najvažnijih paradigmi u profesionalnoj orijentaciji. **Hollandova teorija vokacijskih tipova i radnih okolina** (1985, 1997) navodi šest različitih tipova interesa koji odgovaraju istim tipovima ličnosti. Ti tipovi ličnosti su sljedeći: realistički, istraživački, umjetnički, socijalni, poduzetnički i konvencionalni tip. Holland (1985, 1997) je formulisao i četiri osnovne postavke teorije, a to su:

- 1) Većina ljudi se može kategorizirati u jedan od šest tipova ličnosti. Njihove značajnosti se formiraju kao rezultat interakcije brojnih faktora: biološko naslijeđe, roditeljski utjecaj, socijalne klase, kulture i drugo.
- 2) Postoji i šest analognih tipova okoline: realistička, istraživačka, umjetnička, socijalna, poduzetnička i konvencionalna. Svojim obilježjima one privlače i ljude odgovarajućeg tipa ličnosti.
- 3) Ljudi traže i biraju okolinu koja će im omogućiti da iskažu svoje sposobnosti i vještine te izraze svoje vrijednosti i uvjerenja.
- 4) Ponašanje je određeno interakcijom pojedinca i njegove okoline. Ako poznamo osobine pojedinca i karakteristike njegove okoline, možemo predvidjeti neke njegove ishode poput odabira zanimanja ili promjene posla.

3.1.2. Razvojne teorije

Razvojne teorije nastoje objasniti kako se oblikuju i razvijaju karijere tipičnih pojedinaca tokom njihovog života. Najpotpuniju i najpoznatiju razvojnu teoriju dao je Super (1953, 1957).

Super (1953, 1957) navodi da svaki pojedinac ima višestruke mogućnosti razvoja i nije ograničen na samo jedno zanimanje. Bio je svjestan i individualnih razlika. Smatrao je da zbog različitog sklopa svojih sposobnosti, pojedinci mogu biti bolje prilagođeni pojedinim grupama zanimanja. U središtu Superove teorije je karijera, shvaćena kao slijed zanimanja i poslova tokom pojedinčeva

radnog vijeka (Šverko, 2012). Super (1953, 1957) je razlikovao pet glavnih razdoblja u razvoju karijere, a to su:

1. Rast (4-13 god) – razdoblje je oblikovanja sposobnosti, stavova i interesa, u kojem se socijaliziraju potrebe i stječu osnovne radne navike. U ovom razdoblju dijete mora formirati osnovne radne navike i pripremati se za budućnost.
2. Istraživanje (14-24 god) – razdoblje je samospoznavanja u kojem ljudi nastoje otkriti svoje mjesto u svijetu rada. Tri glavna zadatka ovog razdoblja su: kristalizacija (spoznaja vlastitih sklonosti), specifikacija (konačno profesionalno opredjeljenje za školovanje) i implementacija (završetak školovanja i pronalazak posla).
3. Utemeljenje (25-44 god) – razdoblje u kojem pojedinac učvršćuje svoju karijeru.
4. Održavanje (45-65 god) – prijelazno je razdoblje kada su profesionalni ciljevi ostvareni ili je postalo jasno da su neostvarivi, pa se održava postojeće stanje ili se traga za novim izazovima.
5. Opadanje (iznad 65 god) – konačno razdoblje karijere koje je obilježeno smanjivanjem aktivnosti ili umirovljenjem.

Navedeni dobni rasponi se odnose na tipične karijere. Mnogi pojedinci odstupaju od ovog obrasca zbog različitih okolnosti i životnih situacija. Uz razvojna razdoblja važan je i konstrukt. To je vokacijska zrelost tj. stupanj spremnosti pojedinca da donosi odluku o svojoj karijeri. Istraživanja su pokazala da mladi ljudi u dobi od 14 godina, tj. na završetku srednje škole, često nisu zreli za donošenje odluka. Svoju teoriju Super (1953, 1957) je na kraju dopunio gledištem da profesionalni razvoj treba promatrati u kontekstu svih životnih uloga koje pojedinac ima u svom životu. Radna uloga je samo jedna u nizu od drugih uloga koje osoba posjeduje (učenik, građanin..). Sve te uloge su u interakciji i prilikom profesionalnog usmjeravanja važno je razumijevati njihove međusobne odnose, važnost i stalnu interakciju.

3.1.3. Strukturno sociologijske teorije

Strukturno sociologijske teorije naglašavaju strukturu mogućnosti, odnosno važnost socioekonomskih faktora. Sociologijska gledišta naglašavaju da zbog klasnih, etničkih, rodničkih, materijalnih, geografskih i drugih prepreka, izbor zanimanja i razvoj karijere za mnoge ljude ima ograničen smisao. Mnogi ljudi biraju zanimanja u uvjetima ograničenih mogućnosti. Usmjeravanje karijere je proces koji uključuje dva aspekta: ograničavanje i kompromis. Ograničavanje je

sužavanje broja preferiranih opcija. U ranijoj dobi djeca često eliminišu nepoželjna zanimanja na temelju rodni stereotipa i percipiranog prestiža zanimanja, dok u kasnijoj dobi više slijede svoje interese i ciljeve. Kompromis nastaje kada zbog socijalnih i drugih zapreka odabrane opcije nisu dostupne i pojedinci su “prisiljeni” na kompromis tj. zamjenu poželjnih opcija, koje su nedostupne, onima koje su manje poželjne, a dostupne su (Šverko, 2012).

Za potrebe ovog rada izdvajamo Hollandovu teoriju vokacijskih tipova i radnih okolina (1985, 1997). Ova teorija spada u diferencijalne teorije.

Hollandovi tipovi ličnosti (1985, 1997) su nam veoma važni prilikom profesionalne orijentacije učenika. Potrebno je dobro poznavati učenika te ga pokušati kategorisati u jedan od 6 tipova ličnosti. Svaki učenik pripada jednom tipu te mu treba pomoći tako što ćemo ga usmjeravati prema poslovima koji najbolje odgovaraju njegovom tipološkom sistemu. Ukoliko imamo učenika koji je dominantan, vođa te je pokretač raznih aktivnosti, potrebno ga je usmjeravati poslovima u kojima će moći najviše profitirati i u kojima se takve osobine najviše traže.

Najpoznatiju razvojnu teoriju dao je Super (1953, 1957). On smatra da ljudi usmjeravaju svoju karijeru na temelju subjektivnog viđenja svojih osobina, npr. ako osoba sebe vidi kao kreativnu i veselu osobu, teško će se odlučiti za karijeru kontrolera leta (Šverko, 2012). Ova teorija nam je također važna jer je prije svega bitno šta učenik želi. Važno je dopustiti učeniku da ima mogućnost vlastitog izbora. Iako mi npr. osobu vidimo kao mirnu i tihu te smatramo da se neće najbolje snaći u poslovima poput nastavnika/odgajatelja, osoba nam može dokazati suprotno. U ovakvim situacijama nekada treba biti samo podrška toj osobi jer njena želja za tim poslom može prevladati stidljivost i mirnoću.

Strukturno sociologijske teorije naglašavaju važnost socioekonomskih faktora. Kao što je već navedeno mnogi učenici imaju mnoge prepreke prema određenim zanimanjima. Jedne od tih prepreka su rodne predrasude. Živimo u svijetu u kojem se poslovi dijele na „muške“ i „ženske“. Od ranog djetinjstva djeca to usvajaju te se kasnije teže odlučuju na poslove koji nisu u skladu sa njihovim rodnom. Školski pedagog bi trebao pomoći učenicima da savladaju ove stereotipe te da biraju zanimanje u skladu sa svojim željama, ciljevima, mogućnostima, sposobnostima, ne razmišljajući previše da li su ti poslovi za dječake ili djevojčice.

3.2. Faktori koji utiču na profesionalni izbor zanimanja

Teorije također stavljaju različita težišta u odnosu na faktore koji u međuvremenu utiču na izbor. U procesu profesionalnog izbora se ne radi samo o "racionalnom procesu izbora i odlučivanja na temelju postojećeg znanja" (Perin, 2012). Postoji veliki broj faktora koji utiču na profesionalni izbor mladih. Važno je razumijevati ih zbog njihove stalne prisutnosti u životu čovjeka, te je nemoguće bilo šta uraditi a da pri tome faktori ne igraju ključnu ulogu u procesu odabira. Dijelimo ih na vanjske i unutrašnje.

3.2.1. Vanjski faktori

Pod vanjskim faktorima se podrazumijevaju one determinante koje su iz društvenog odnosno vanjskog gledišta relevantne za odluku o profesionalnom izboru. Odluka također zavisi o različitim životnim područjima kao što su obitelj, škola i vršnjaci, nacionalna i klasna pripadnost, te uticaj medija. Roditelji igraju važnu ulogu kod profesionalnog izbora mladih jer na mlade uveliko utiče njihov odgoj, vrijednosne orijentacije i obrasci ponašanja (Jakelić, 1983). Također, roditelji često žele postići svoje neostvarene snove uz pomoć djeteta, pa mu pokušavaju "nametnuti" zanimanje koje bi oni željeli. Ovo je također pogrešno jer svi mi imamo svoje snove i veoma je važno izabrati zanimanje u kojem ćemo biti sretni, ispunjeni i koje će biti naš izbor. Međutim kod odluke o profesionalnoj orijentaciji također veliku ulogu igraju pripadnost društvenoj klasi i obiteljska situacija. Ponekad zbog loše materijalne situacije učenici ne uspijevaju upisati ono što žele već šta je u tom trenutku moguće i prihvatljivo. Ne smije se zanemariti ni utjecaj vršnjaka, slobodnih aktivnosti mladih kao ni uloga medija. Svi ovi faktori mogu uticati na profesionalni izbor. Škola, koja se također ubraja u vanjske faktore, zajedno s obitelji predstavlja jednu vrstu "poveznika" svijeta rada i profesije. Ako se u školi profesionalni izbor i izbor izobrazbe promatra kao razvojni proces, a ne kao spontana odluka, škola bi mogla biti od velike pomoći kod donošenja odluke o profesionalnom izboru. Ako potrebne informacije i kompetencije nastavnika nisu zastupljene uloga škole se približava ulozi obitelji koja ima uticaj na odluku o profesionalnom izboru, ali je nedovoljno kompetentna i od pomoći.

3.2.2. Unutrašnji faktori

Pod unutrašnjim faktorima se podrazumijevaju psihičke pretpostavke (spol, dob), školski uspjeh i tipovi ličnosti. Psihičke pretpostavke često imaju presudnu ulogu. Primjer može biti dijeljenje zanimanja na muška i ženska. Zbog ovog često mnoge djevojčice ne upišu ono što žele jer je to „muški posao“ i obratno dječaci ne upisuju ono što bi željeli već ono što je prihvatljivo u društvo i što se karakteriše kao posao za muškarca (Babarović & Šverko, 2011). Školski uspjeh se također vrednuje. Ukoliko je učenik odličan može upisati školu koju želi, međutim učenik sa slabijim uspjehom nema takve mogućnosti. Oslanjanje na odličan školski uspjeh je upitno jer danas ocjena nije mjerilo znanja, a i postoje različite kategorije odličnih učenika. Tipovi ličnosti su danas veoma važni u profesionalnom izboru zanimanja.

Holland (1985, 1997) je ponudio jednostavan način za klasifikaciju ljudi i radnih okolina unutar jedinstvenog tipološkog sustava (Šverko, 2012).

Holland (1985, 1997) je ponudio 6 tipova ličnosti, a tipovi su sljedeći:

- a) Realistički tip – sklon tjelesnim aktivnostima i manipulaciji objektima, alatima, strojevima i životinjama. Radije se bavi konkretnim nego apstraktnim problemima i nesklon je poslovima koji uključuju međuljudske odnose i rječitost. Tipična zanimanja za ovaj tip su: automehaničar, pilot, frizer, kuhar, vozač, vatrogasac, ribar, zubotehničar.
- b) Istraživački tip – sklon sustavnom prikupljanju informacija te otkrivanju i objašnjavanju nepoznatog. Nesklon je socijalnoj interakciji i radoznao je. Tipična zanimanja su: fizičar, biolog, eksperimentalni psiholog, inženjer.
- c) Umjetnički tip – sklon umjetničkom izražavanju u bilo kojoj formi. Takav tip je nesklon urednom djelovanju kojeg ograničavaju forme i propisi, te cijeni individualnost. Tipična zanimanja: glumac, dizajner, arhitekt, književnik.
- d) Socijalni tip – sklon radu sa ljudima (razumijevanju, poučavanju, savjetovanju i pomaganju), rječit, ugodan, odgovoran, empatičan. Tipična zanimanja za ovaj tip su: nastavnik, pedagog, psiholog, policajac, socijalni radnik.

- e) Poduzetnički tip – sklon aktivnostima koje traže inicijativu, smisao za organizaciju i vođenje drugih. Ovakav tip je dominantan, sklon akciji i autoritetu. Tipična zanimanja su: poduzetnik, menadžer, političar, trgovac.
- f) Konvencionalni tip – sklon je administrativnim ili finansijskim aktivnostima u kojima je važna sredenost, tačnost i smisao za detalje. Ovakav tip ličnosti voli pravila, strukturu i red, a ne voli nejasne situacije. Tipična zanimanja su: knjigovođa, blagajnik, programer, inspektor.

Da bi pedagog mogao pomoći učeniku pri izboru zanimanja najprije ga treba upoznati sa navedenim tipovima ličnosti. Tipovi ličnosti su nam veoma važni jer obavljanje posla može ovisiti o tome. Npr. zamislimo nekog nastavnika koji je nekomunikativan, nema empatiju i povučen je. Postavlja se pitanje da li on može uspješno obavljati svoj posao. Odgovor je NE jer njegov tip ličnosti se ne podudara sa izborom zanimanja. Za sve nas je važno da uživamo u poslu kojim se bavimo, a naš tip ličnosti nam može biti od velike koristi.

Prilikom obavljanja profesionalne orijentacije pedagog može dati učenicima Hollandov upitnik profesionalnih interesa i sklonosti te procijeniti osobine ličnosti učenika.

Također osnovna je Hollandova postavka teorije da je izbor zanimanja izraz pojedinčevih osobina ličnosti, posebno interesa i vrijednosti. Svaki pojedinac upravo teži području rada koje odgovara njegovom tipu ličnosti (Šverko, 2012).

3.3. Osobine značajne za odabir zanimanja

Različita zanimanja zahtijevaju i različite osobine od nas. Čovjek je prilagodljiv, uz određeni napor može obavljati različite poslove, ali ovisno o njegovim osobinama neki će mu poslovi lakše ići od ruke dok će neki ići teže. Svako zanimanje zahtijeva određeni sklop osobina, te je bitno odrediti koje osobine mi posjedujemo, odnosno koja zanimanja bi bila u skladu sa našim osobinama (Vizek-Vidović i sur., 2016).

1) Interesi

Interesi su ono što nas zanima, čime se želimo i volimo baviti. Ljudi se razlikuju po svojim sklonostima i interesima. Nekoga interesuje tehnika i rad sa mašinama, nekoga stalni kontakti sa drugim ljudima, nekoga rad na otvorenom prostoru... Možemo reći da postoje sklonosti ka

prirodnim ili društvenim naukama, umjetnosti; fizičkim i praktičnim, intelektualnim aktivnostima; radu sa stvarima i/ili ljudima; radu na otvorenom ili zatvorenom prostoru i sl. Za odabir budućeg zanimanja važno je procijeniti koji su naši trajniji interesi, u kakvim aktivnostima uživamo, u čemu nam brzo prođe vrijeme, u čemu pokazujemo najbolje rezultate.

2) Sposobnosti

Sposobnosti određuju ono što čovjek može. Nije dovoljno da nas nešto zanima i da tome težimo, ako ne posjedujemo sposobnosti da to i ostvarimo. Sposobnosti mogu biti intelektualne (npr. sposobnost razumijevanja, računanja, pamćenja, rasuđivanja, verbalne sposobnosti), motoričke (npr. spretnost prstiju, šaka i ruku, brzina reagiranja, koordinacija pokreta..) ili senzorne (npr. oštrina vida, razlikovanje boja, osjetljivost sluha, mirisa, okusa, dodira).

3) Odgovarajuće tjelesne karakteristike i zdravstveno stanje

Za veliki broj zanimanja nisu potrebni neki posebni tjelesni i zdravstveni preduslovi, međutim, postoje i zanimanja koja zahtijevaju određenu tjelesnu konstituciju i besprijekorno zdravstveno stanje. Neke tjelesne karakteristike mogu biti kontraindikacija (smetnja, prepreka) za rad u određenim zanimanjima. Npr. nemogućnost razlikovanja boja, gadljivost, smanjena oštrina vida, nesposobnost za rad na visini, različite vrste oboljenja, su samo neke od kontraindikacija za pojedina zanimanja. Prije nego se učenik odluči za određeno zanimanje treba provjeriti da li postoje i koje su kontraindikacije za to zanimanje. Važno je voditi računa da izabrano zanimanje ne izaziva zdravstvene smetnje, odnosno da ne bude prepreka za uspješnost u poslu.

4. Modeli profesionalne orijentacije

Postoje različiti modeli profesionalne orijentacije koje školski pedagozi mogu koristiti prilikom rada sa učenicima. Cilj svakog modela je da učenik upozna sebe, svoje interese i želje kroz razne radionice i posjete koje školski pedagog organizuje. Za potrebe ovog rada izdvajamo modele koje su ponudili: Bogdanović (2009) i njegov model: kako do bolje povezanosti sa stvarnim životom, zatim petofazni model profesionalne orijentacije i model profesionalne orijentacije koji je ponudio Čehić (1990).

4.1. Bogdanovićev model profesionalne orijentacije

Bogdanović (2009) je dao model: kako do bolje povezanosti sa stvarnim životom. U njegovom modelu, u provedbi profesionalne orijentacije, predlažu se sljedeće faze:

1) Teorijsko upoznavanje učenika i roditelja sa sljedećim sadržajima:

- temeljni ljudski motivi
- faktori odabira zanimanja ili “dvojba o izboru zanimanja” (želje, interesi, sposobnosti, vizija budućeg zarađivanja, statusa, procjena raspoloživih resursa);
- zahtjevi pojedinih zanimanja;
- (ne)uspješne strategije postizanja cilja.

2) Radionice o profesionalnoj orijentaciji, tj. radionice upoznavanja samoga sebe: Ko sam? Kuda idem? Kako da dođem do cilja?

3) Rasprava i zaključak o profesionalnoj orijentaciji

4) Evaluacija provedenog programa

U fazi broj 1 važno je istaći da je cilj primarne profesionalne orijentacije da svaki učenik nađe mjesto u svijetu obrazovanja. U profesionalnu orijentaciju dobro je uključiti i roditelje jer je u osnovnoškolskoj dobi roditeljska potpora veoma važna. Stoga je za svakog roditelja važna spoznaja da treba poticati svoje dijete da odlučuje prema vlastitim interesima i sposobnostima. Zatim važno je upoznati učenike i roditelje sa motivacijskim teorijama. Prema Maslowljevoj teoriji motivacije (1997) potrebe koje jedan pojedinac treba zadovoljiti su:

- fiziološke potrebe (zrak, voda, hrana, reproduktivne i sve ostale fiziološke potrebe ljudskog organizma). Mogu se zadovoljavati primjerenim životnim uvjetima, odmorom, tjelesnom aktivnosti, promovisanje zdravih navika ponašanja (zdrava prehrana s više izbalansiranih obroka dnevno, tjelesna aktivnost);
- potrebe za sigurnošću, a odnose se na potrebu za okolinom bez psihofizičkih prijetnja;
- socijalne potrebe (potrebe za pripadanjem i emotivnom vezanosti). Zadovoljavaju se druženjem i prihvaćenošću od drugih ljudi;
- potrebe za samopoštovanjem i ugledom su potrebe za dobivanjem odobravanja i pohvala od drugih ljudi.
- potrebe za samoaktualizacijom su potrebe razvitka sebe do granica vlastitih sposobnosti. Rast i razvitak ličnosti, otkrivanje samoga sebe i svojih kreativnih potencijala.

Bogdanović (2009) navodi da su prema Glasseru (1997) osnovne psihološke potrebe: ljubav, moć, zabava, sloboda. Zahtjevi pojedinih zanimanja su također važni zbog sposobnosti samih učenika, a i zbog tržišnih interesa i ekonomskih razloga, tačnije novca. Budući da je novac jedan od osnovnih pokretača rada, dakle radne i profesionalne motivacije, ne bi bilo opravdano zaobići tu temu kao irelevantnu za sadržaje profesionalne orijentacije. Učenicima je potrebno izložiti koja su zanimanja trenutno najpotrebnija na tržištu te od kojih zanimanja se očekuje veliki rast, a i potreba u savremenom dobu. Da bi učenici postigli što bolji cilj važno ih je informisati o određenim strategijama relevantnim za to. Neke od uspješnih strategija za postizanje profesionalnog cilja su: razgovor sa ljudima koji imaju o tome iskustva, razmotriti željeni cilj i vlastite resurse, pripremiti se za neuspjeh te imati alternativno rješenje, biti spreman za stalno istraživanje i akciju i drugo. Cilj ovoga teoretskog dijela bio je osvijestiti činjenicu da je čovjek prvenstveno biće potreba i da bi bio zadovoljan, sretan i uspješan mora zadovoljavati svoje materijalne i psihološke potrebe koje su u interakciji.

U fazi broj 2 su važne radionice. Prema Bogdanoviću (2009) radionica je specifičan oblik skupne interakcije, a njezino je glavno obilježje cirkularna komunikacija. Voditeljeva je uloga poticati i olakšavati razmjenu međusobnog iskustva. Osnovna ideja radionica je iskustveno, cjelovito te socijalno učenje. Iskustveno učenje podrazumijeva kreiranje situacija u kojima učenik uči metodom "vlastite kože". To se postiže igrom, simulacijom i akcijom. Cjelovito učenje podrazumijeva proces koji podrazumijeva sve psihofizičke funkcije: tjelesno izražavanje (pokret), osjete (vid, sluh...), osjećaje, pamćenje, motivaciju. Socijalno učenje podrazumijeva skupnu interakciju i komunikaciju u kojoj sudionici dijele iskustva za razvoj empatije, saradnje, tolerancije, odgovornosti i skrbi za sebe i druge. U profesionalnoj orijentaciji postoji veliki broj radionica, a tri najvažnije su: upoznaj samoga sebe, svijet rada i isplaniraj karijeru.

Faza broj 3 podrazumijeva krajnji zaključak i raspravu. Nakon što učenici i roditelji dobiju sve potrebne informacije, te nakon što uspješno završe neke radionice, pedagog ih informira o pojedinim zanimanjima i srednjim školama. Ovim informisanjem se stavlja zaključak na sve provedeno, te se ostavlja mogućnost postavljanja pitanja.

U fazi broj 4 pokazatelj dobre evaluacije su dodatna pitanja koja učenik postavlja, te kada učenik izrazi želju za individualnim razgovorom sa pedagogom o svom profesionalnom izboru.

Model profesionalne orijentacije koji je predstavio Bogdanović (2009) je samo jedan od modela profesionalne orijentacije. Model je korektno urađen, učenici i roditelji dobivaju sve potrebne informacije, provode se radionice u kojima se praktično mogu vidjeti razne aktivnosti, te se pristupa evaluaciji i još mnogo dodatnim informacijama, tačnije o vrsti zanimanja i pojedinim srednjim školama. Ovaj model može biti dobar primjer školskim pedagogima jer uključuje mnogo sadržaja, angažirani su učenici, a i njihovi roditelji te sadrži veliki broj novih i provjerenih informacija.

4.2. Petofazni model profesionalne orijentacije

Jedan od modela profesionalne orijentacije je petofazni model profesionalne orijentacije (Kankaraš, 2010). On se sastoji od pet dijelova: samospoznaja, informisanje o zanimanjima, mogućnosti školovanja, realni susreti i odluka o izboru zanimanja.

- 1) Samospoznaja – u ovoj fazi mladi upoznaju svoje mogućnosti, želje, talente i interese zahvaljujući radionicama, testovima i savjetovanjima koje organizira školski pedagog.
- 2) Informisanje o zanimanjima – u ovoj fazi se istražuju zanimanja koja postoje te se istražuju vlastite vještine i mogućnosti za moguće bavljenje određenim zanimanjem.
- 3) Mogućnosti školovanja – ponekad učenici nemaju mogućnost da se bave određenim zanimanjem jer takvo zanimanje ili srednja škola ne postoji u njihovoj blizini. Zbog toga se na vrijeme treba raspitivati o mogućnostima školovanja, istražiti predmete, programe te škole te ih usporediti sa vlastitim ciljevima
- 4) Realni susreti - školski pedagog bi trebao organizirati posjete raznim srednjim školama te omogućiti i praktični dio gdje bi učenici mogli vidjeti da li im baš to određeno zanimanje odgovara. Informisanje o zanimanjima učenici mogu saznati i u medijima, od svojih roditelja te od starijih učenika.
- 5) Odluka o izboru zanimanja – učenici često sebi postavljaju pitanja poput: Ko sam ja? Šta hoću? Odgovorom na ova pitanja su otvoreni mnogi putevi za dalji aktivitet. Bitno je napomenuti da mladi bolje poznaju sebe i sigurniji su u donošenju odluka. Svakako im je potrebno omogućiti dobivanje specifičnih tehnika i metoda za donošenje odluka te kreiranje akcionih planova. Školski pedagog može biti od velike koristi za učenike te pomoći učenicima da svoj akcioni plan sprovedu u djelo i da ga nauče mijenjati i prilagođavati u skladu sa okolnostima.

Provođenjem petofaznog modela profesionalne orijentacije učenici upoznaju bolje sebe, svoje sposobnosti, interese i talente (Kankaraš, 2010). Zahvaljujući ovom modelu učenici proširuju svoja saznanja o mogućnostima okoline koja im stoji na raspolaganju, te sada realnije mogu vidjeti stanja na tržištima rada.

4.3. Ćehićev model profesionalne orijentacije

Ćehić (1990) smatra da se profesionalna orijentacija učenika završnog razreda osnovne škole treba realizovati prema sljedećoj dinamici, tačnije koracima:

- 1) Informisanje o značaju i načinu provođenja profesionalne orijentacije. Održavaju se seminari i razna okupljanja, obično na početku školske godine. Posebno je važno potpuno informisanje stručnog tima za profesionalnu orijentaciju (pedagog, psiholog i razrednici završnih razreda). Članove stručnog tima treba upoznati sa nastavnim planovima i programima pojedinih zanimanja, psihofizičkim zahtjevima i drugo.
- 2) Nakon upoznavanja sa zadacima utvrđuje se okvirni plan profesionalne orijentacije osnovne škole, koji se zatim unosi u godišnji program rada škole.
- 3) U periodu novembar-decembar članovi stručnog tima informišu učenike i njihove roditelje o svim važnim faktorima za izbor škole (opise poslova, uslove rada pojedinih zanimanja..).
- 4) Testiranje učenika. Testiranje se vrši psihološkim testovima, posebno sa testovima sposobnosti. Poželjno je da se počne u decembru i završi u martu.
- 5) Školski pedagog bi trebao do polovine aprila unijeti sve utvrđene podatke u šablon modela profesionalne orijentacije.
- 6) U skladu sa kriterijima, do kraja aprila, svakom učeniku treba predložiti 6 struka u kojima ima najviše šansi za uspjeh.
- 7) Razgovor sa učenicima i njihovim roditeljima o rezultatima do kojih se došlo primjenom modela profesionalne orijentacije. Najbolja varijanta je ona u kojoj se prijedlog profesionalne orijentacije slaže sa željom učenika, a i roditelja.
- 8) Nakon određivanja struka učenicima, osnovne škole šalju izvještaj Pedagoškom zavodu o usmjeravanju svojih učenika.
- 9) Na kraju školske godine, za svakog učenika se ispunjava Profesionalni list koji učenik dobije zajedno sa Svjedočanstvom o završenom razredu osnovne škole. Profesionalni list se predaje prilikom upisa u srednju školu zajedno sa ostalim dokumentima.

Model profesionalne orijentacije koji je predložio Ćehić (1990) se sastoji od devet koraka i raspoređen je po mjesecima. Na ovom modelu se kontinuirano radi i za svaki mjesec postoji po jedan zadatak ili više njih koji trebaju obaviti školski pedagozi i učenici. Koraci su naravno poredani hronološki i imaju za cilj dati kvalitetne informacije učeniku od početka do kraja.

5. Testovi u provođenju profesionalne orijentacije

Testovi su veoma važni u profesionalnoj orijentaciji. Zahvaljujući testovima utvrđuju se sposobnosti i karakteristike ličnosti. Također pomoću testova pedagog analizira u kojim poslovima bi nečije sposobnosti najviše došle do izražaja te poklapa li se to sa njihovim željama i interesovanjima. Glavne vrste testova koju školski pedagozi upotrebljavaju su psihologijski testovi, a to su: testovi kognitivnih sposobnosti, testovi psihomotoričkih sposobnosti, testovi senzornih sposobnosti, testovi sposobnosti specifični za neka područja djelatnosti i testovi ličnosti (Šverko, 2012).

1. Testovi kognitivnih sposobnosti

Testovi kognitivnih sposobnosti služe za ispitivanje čovjekovih kognitivnih mogućnosti, poput identifikacije podražaja, pamćenja informacija i rješavanja problema. Razlikuju se tri vrste kognitivnih testova, a to su:

- a) testovi opće inteligencije – to su testovi opće intelektualne sposobnosti ili g-faktora. Zadaci u testovima opće inteligencije uključuju otkrivanje analognih veza, sličnosti i razlika u elementima, otkrivanja zakonitosti nekog reda, razvrstavanje u logičke kategorije
- b) testovi širih kognitivnih sposobnosti – su testovi koji mjere široke grupe faktora kognitivnih sposobnosti, npr. spacijalnu vizualizaciju, percepciju, numeričku lakoću, verbalno razumijevanje, rječitost, asocijativno pamćenje i induktivno zaključivanje.
- c) testovi užih kognitivnih sposobnosti – to su testovi koji mjere specifične sposobnosti.

2. Testovi psihomotoričkih sposobnosti

Pomoću ovih testova ispituje se brzina i preciznost pokreta. Postoji puno zanimanja i poslova u kojima je psihomotorika važna. Razlikuju se dvije vrste psihomotorike: „globalna“ i „fina“. Globalna psihomotorika odnosi se na čitavo tijelo, a dolazi do izražaja u težim tjelesnim radovima i sportskim aktivnostima. Fina psihomotorika uključuje faktore poput: preciznost pokreta, koordinacija udova, ručna spretnost, spretnost prstiju, mirnoća ruke i drugi.

3. Testovi senzornih sposobnosti

su testovi koji ispituju funkcionalne mogućnosti osjetnih sposobnosti. Glavna osjetila kojima čovjek uspostavlja dodir sa okolinom su vid i sluh. Vizualni zahtjevi su važniji pa se zbog toga češće ispituju vidne karakteristike poput: oštine vida i razlikovanja boja. Od slušnih karakteristika su važne: apsolutna i diferencijalna slušna osjetljivost, sposobnost razlučivanja signala u buci i sl.

4. Testovi sposobnosti

specifični za neka područja djelatnosti – su vrlo složeni testovi za različite sposobnosti. Tri vrste tih testova su:

- a) testovi „tehničkih sposobnosti“ su nastali zbog unapređivanja odabira ljudi za poslove koji traže razumijevanje mehaničkih načela i rješavanja tehničkih problema.
- b) testovi „programerskih sposobnosti“ se koriste pri odabiru ljudi koji će se osposobljavati za programere, tj. osobe koje pišu, dopunjuju i održavaju te programe.
- c) testovi „umjetničkih sposobnosti“ namijenjeni su mjerenju nekih oblika umjetničkog prosuđivanja i stvaralaštva, koji mogu biti važni u različitim poslovima (dizajn, dekoracija..).

5. Testovi ličnosti

obuhvaćaju postupke za ispitivanje ličnosti u užem smislu riječi. Postoje tri glavne metode za ispitivanje ličnosti, a to su:

- a) Upitnici ličnosti – su najčešća metoda ispitivanja ličnosti. Upitnik ličnosti je skup čestica ili pitanja o stavovima, osjećanjima i tipičnim načinima reagiranja na koja ispitanik odgovara. Jedan od primjera ovog upitnika su čestice za ispitivanje „pet velikih“ dimenzija ličnosti. Te dimenzije su: neuroticizam, ekstraverzija, otvorenost iskustvu, ugodnost, savjesnost. Primjenom upitnika mogu se brzo i jednostavno upoznati ključne osobine pojedinca, pod uvjetom da ispitanik odgovara iskreno.

- b) projekтивne tehnike – su usmjerene na deskripciju cjelovite ličnosti. Ovim tehnikama se mogu ispitati konflikti, potisnute želje, stavovi i sl.
- c) objektivni testovi ličnosti – su testovi u kojima ispitanik ne može ustanoviti šta se ispituje.

Upotreba testova je veoma važna. Testovi služe za utvrđivanje sposobnosti, interesovanja, motivacije, radnih navika i nekih karakteristika ličnosti koje su važne za profesionalni izbor. Zahvajući primjeni testova možemo vidjeti da li učenik preferira biti vođa, timski radnik, solo igrač, naučnik i slično. Nakon rezultata testova, učenicima se predlaže određen broj škola za koje školski pedagog smatra da mu najviše odgovaraju oslanjajući se na testove.

6. Uloga školskog pedagoga u profesionalnoj orijentaciji učenika

Iako je krajnji cilj profesionalne orijentacije da se pronađe najbolje rješenje za pojedinca i zajednicu, treba istaći da se taj cilj ne može potpuno ostvariti u svakom pojedinom slučaju. Negdje će uspjeh biti značajniji, a negdje manje značajan. Prema Juriću (1977) nakon brojnih istraživanja dokazana je praktična vrijednost profesionalne orijentacije. Mjerio se uspjeh osoba koje su prolazile kroz profesionalnu orijentaciju i onih koji nisu. Ustanovljene su značajne razlike koje idu u prilog profesionalnoj orijentaciji. Ukoliko ove razlike gledamo sa aspekta osnovne škole, rad na profesionalnoj orijentaciji postaje još značajniji, a samim tim uloga školskog pedagoga u profesionalnoj orijentaciji postaje još neophodnija.

Prema Juriću (1977), da bi se na pravi način realizovali i ostvarili ciljevi profesionalne orijentacije, neophodno je da:

- školski pedagog bude u dovoljnoj mjeri informisan o sadržajima profesionalnog informisanja i savjetovanja, to se posebno odnosi na predmet i metode rada u profesionalnoj orijentaciji;
- u školi postoji program profesionalne orijentacije, koji je zasnovan na realnim mogućnostima škole, dimenzioniranju aktivnosti s obzirom na specifično djelovanje pojedinih faktora (roditelji, škola, stručne službe, kao i sam učenik);
- školski pedagog prati promjene koje nastaju u području profesionalnog informisanja i savjetovanja. Treba da uočava novine, i da mijenja tok procesa u skladu sa njima, uz predviđanje i uklanjanje prepreka na koje može da naiđe;

- se neposredno poznaje učenik kome je namijenjen proces profesionalne orijentacije. Zbog toga treba dugoročno prikupljati materijale o učeniku, sa što više izvora informacija. Prava slika o učeniku će pomoći i nastavnicima u pravilnom procjenjivanju postignuća učenika, ali u velikoj mjeri i pravilnom donošenju odluke o budućem profesionalnom izboru.

Osnovna škola je oduvijek bila u poziciji da na određen način utiče na pravac i da do određene mjere odredi dalje obrazovanje i da neposredno pripremi mlade generacije za život i rad. Školski pedagog je jedna od bitnih osoba koja može pomoći učeniku da pravilno napravi svoj odabir (Hadžić-Suljkić, 2015).

Uloge školskog pedagoga u profesionalnoj orijentaciji su: profesionalno informisanje, profesionalno savjetovanje i profesionalno praćenje (Rodić, 1979).

6.1. Profesionalno informisanje

Profesionalno informisanje je upoznavanje osoba koje se nalaze u procesu profesionalnog usmjeravanja s postojećim zanimanjima i poslovima. Savremeno doba je proizvelo veliki broj novih zanimanja koja se stalno mijenjaju i razvijaju (Šverko, 2012).

Profesionalno informisanje uključuje pružanje informacija o:

- postojećim zanimanjima i predviđenim promjenama;
- sadržaju tipičnih poslova i karakterističnim uvjetima rada;
- zahtjevima zanimanja;
- društvenim potrebama, odnosno mogućnostima zapošljavanja.

Školski pedagog bi trebao profesionalno informisanje obavljati nepristrano (ne favorizirati određeno zanimanje), svestrano (obuhvatiti sva relevantna zanimanja) i trebalo bi sve biti prilagođeno uzrastu učenika. Jedan od načina profesionalnog informisanja je davanje informacije o srednjim školama. Školski pedagog organizuje dolazak predstavnika određene srednje škole te ta škola drži učenicima kratko predstavljanje. Također, pedagog može dogovoriti posjetu u neku srednju školu, te zajedno sa učenicima može vidjeti kakvi su uslovi i mogućnosti koje ta škola nudi.

6.1.1. Metode u profesionalnom informisanju

Razni autori navode veliki broj metoda, a prema autoru Rodiću (1979) metode su sljedeće: predavanje, razgovor, pismeni i likovni radovi učenika, posjete i ekskurzije i laboratorijski i praktični radovi učenika.

- a) Predavanje kao metoda rad na profesionalnom informisanju se koristi kada je učenika potrebno upoznati sa nekim materijalom, npr. sa pregledom pojedinih zanimanja, sistemom škola ili sa osnovnim faktorima o kojima treba misliti prilikom izbora zanimanja. Predavanja predstavljaju najekonomičniju metodu u profesionalnom informisanju jer se radi sa većom grupom učenika. Informacije o srednjim školama predstavljaju jedan od načina predavanja koju školski pedagog obavlja pred većom skupinom učenika.

Informacije o srednjim školama obuhvataju osnovne informacije: ko, kada i kako može upisati srednju školu, gdje se mogu dobiti informacije o upisu i sl.

Krajem maja ili početkom juna svake godine ministarstva obrazovanja u Bosni i Hercegovini (Ministarstvo prosvjete i kulture u Republici Srpskoj i kantonalna ministarstva obrazovanja u Federaciji Bosne i Hercegovine) donose Plan za upis u srednje škole na svom području i na osnovu njega raspisuju KONKURS (Vizek-Vidović i sur., 2016). Konkurs sadrži podatke o:

- Nazivu škole
- Smjerovima koje ta škola ima
- Broju učenika koje upisuje za svaki smjer
- Nazivima predmeta iz kojih se polaže prijemni ispit
- Potrebna dokumenta
- Rok za prijem dokumenata i drugo.

- b) Razgovor se organizuje tek onda kada učenici usvoje osnovne činjenice o profesionalnoj orijentaciji. Tada se obično pojavi želja za detaljnijim upoznavanjem nekih zanimanja, u odnosu na želje i interese, te razgovor predstavlja efikasnu metodu.
- c) Pismeni i likovni radovi učenika predstavljaju jedan od kreativnijih načina da učenik iskaže svoje želje, a da ih sam pedagog prepozna. U školama se često pišu radovi na temu “Šta želim biti u budućnosti” i slični radovi. Iako se ovi radovi pišu na časovima BHS jezika i književnosti, oni mogu biti veliki dodatak školskom pedagogu prilikom obavljanja profesionalne orijentacije

(Marušić, 1977). Zahvaljujući tim radovima, može se vidjeti za koja zanimanja učenici imaju preferencije, koliko znaju o samom zanimanju i slično. Nakon što školski pedagog iščita sve te radove može imati uvid u to šta bi možda malo detaljnije trebao pripremiti za učenike. Likovni radovi su također veoma zanimljivi. Neka istraživanja smatraju da likovnim predstavljanjem svog budućeg zanimanja učenici se dodatno motivišu za svestranije upoznavanje za željenim zanimanjem.

- d) Posjete su izuzetno značajne u profesionalnom informisanju učenika. Školski pedagog treba organizovati posjete u što više škola jer željenu profesiju učenici najbolje mogu upoznati kada vide kako rade ljudi koji se njom bave.
- e) Laboratorijski i praktični radovi učenika predstavljaju vrhunac u upoznavanju određenih vrsta poslova i zanimanja. Mnogi učenici riješe svoje dileme kada se konkretno počnu baviti nekom aktivnošću. Ovo je mnogo važno jer neki učenik može uvidjeti da taj posao nije za njega/nju te na vrijeme može tražiti alternativu.

Sve nabrojane metode su podjednako važne i mogu imati različite etefekte na učenike. Pojednim učenicima će biti dovoljno da imaju samo predavanje o konkretnoj školi te će odmah znati da je to pravi izbor za njih. Međutim, kod drugih učenika to ne mora biti slučaj već će im biti potrebne posjete ili laboratorijski i praktični radovi. Mnogi učenici tek nakon praktičnog upoznavanja sa konkretnim zanimanjem mogu vidjeti da li je to posao za njih ili ne. Zbog svega navedenog važno da je pedagog predloži razne metode da bi svaki učenik imao pravo vlastitog izbora.

6.2. Profesionalno savjetovanje

Profesionalno savjetovanje daljnji je aspekt profesionalnog usmjeravanja, namijenjen onim pojedincima kojima nije dovoljno samo profesionalno informisanje nego im je potrebna potpunija pomoć pri odabiru zanimanja i usmjeravanju karijere. Profesionalno savjetovanje uključuje formalan odnos u kojem stručni savjetnik pomaže pojedincu, ili grupi pojedinaca, da riješe svoje profesionalne probleme koji se odnose na odabir zanimanja, pronalaženje posla ili prilagodbu na radnom mjestu (Šverko, 2012).

Profesionalno savjetovanje se odvija u dva vida:

- 1) Savjetovanje u okvirima školske službe savjetovanja;

2) Savjetovanje u centrima za profesionalnu orijentaciju, koji se nalaze izvan škole i zadovoljavaju potrebe određenog broja škola i njihovih učenika.

Prema Rodiću (1979) profesionalno savjetovanje je potrebno preduzimati kada:

- učenik je u cjelini neodlučan, nema izbora
- učenik precjenjuje ili podcjenjuje sopstvene mogućnosti i sposobnosti
- u slučajevima neslaganja iskazanih i utvrđenih interesovanja
- postoje teškoće u učenju i napredovanju
- učenik je nadaren ili talentovan
- učenik je izrazito slabog zdravstvenog stanja i fizičke kondicije
- učenik je neodlučan između dva ili više zanimanja
- učenik ili njegovi roditelji izričito zahtijevaju provjeru sposobnosti i interesovanja za željeno zanimanje.

Profesionalno savjetovanje može nekada biti jedina opcija koju učenik treba. Učenici su često neodlučni te pomoć stručnjaka može biti od velike važnosti. Također postoji veliki broj učenika koji podcjenjuju svoje sposobnosti te bi im pedagog trebao pomoći da realnije sagledaju stvari te da shvate da to zanimanje može biti odlično za njih. Mnogi učenici su pod pritiskom roditeljskih želja te zbog toga mogu zanemariti svoje želje. Zahvaljujući profesionalnom savjetovanju učenik, uz pomoć školskog pedagoga, može pronaći ono što ga zaista zanima i u čemu se pronalazi.

6.2.1. Tehnike u profesionalnom savjetovanju

Tehnike u profesionalnom savjetovanju su: anketiranje, testiranje i intervjuiranje.

Anketiranje je jedna od najučestalijih tehnika koja se koristi u profesionalnoj orijentaciji, a svrha joj je utvrđivanje interesovanja, želja i namjera učenika. U osnovnoj školi se većinom koriste anketni listovi koje pedagog dijeli učenicima radi ispitivanja, u ovom slučaju školski pedagog učenike može ispitati o njihovim planovima za srednju školu i slično.

Testiranje je također tehnika koju školski pedagozi koriste u velikom broju. Na osnovu dobijenih rezultata iz tih testova organizuju se i izvode oblici profesionalnog informisanja, a na njima se zasniva i mogućnost profesionalnog savjetovanja.

Intervjuiranje je tehnika koja ima za cilj da se učenik u razgovoru sa školskim pedagogom priprema za samostalno rješavanje profesionalnog opredjeljivanja. Dobro urađen intervju može da riješi veliki broj profesionalnih problema učenika jer su učenici većinom zbunjeni i odabir zanimanja predstavlja veliki korak u njihovom životu.

Prilikom profesionalne orijentacije bilo bi najbolje upotrebljavati sve tri nabrojane tehnike jer su podjednako važne. Svaka tehnika ima svoje i prednosti i nedostatke te je najbolje kombinirati ih. Školski pedagog može prvo obaviti testiranje sa učenicima, a nakon toga intervju. Intervju bi dao potpunu sliku o učeniku te bi školskom pedagogu bilo lakše prilikom pružanja podrške učenicima.

6.3. Profesionalno praćenje

Profesionalno praćenje je završna faza rada na profesionalnoj orijentaciji, a svrha mu je valorizacija uspješnosti informisanja i savjetovanja kao i eventualno pružanje pomoći u ponovnom preispitivanju plana profesionalnog razvoja neuspješno profesionalno opredjeljenih učenika (Rodić, 1979).

Profesionalno praćenje se preduzima iz dva razloga:

- Radi pružanja eventualne pomoći kandidatima u izboru zanimanja ili njihovoj adaptaciji u izabranoj školi
- Radi provjere valjanosti primjenjenih metoda, tehnika i postupaka u profesionalnom savjetovanju i radi utvrđivanja faktora koji su bili presudni za upis u određenu školu.

Profesionalno praćenje su prije praktikovale mnoge škole. Neke škole su čak uvodile i posebne knjige u kojima se upisuju podaci o njihovim učenicima, te se prati i bilježi gdje su učenici nastavili svoje školovanje, tačnije koju su srednju školu upisali. Međutim danas je situacija drugačija, te je ova faza profesionalne orijentacije najmanje zastupljena. Razlog tome su metodološke teškoće jer bi se trebalo provoditi longitudinalno istraživanje koje bi pratilo više učenika te bi trajalo više

godina. Longitudinalno istraživanje ima mnoge nedostatke, a osipanje ispitanika je jedan od tih razloga. Upravo osipanje ispitanika, tačnije nemogućnost pristupu svim učenicima, može predstavljati veliki problem za profesionalno praćenje.

6.3.1. Metode i tehnike u praćenju profesionalno opredjeljenih učenika

U metode i tehnike praćenja profesionalno opredjeljenih učenika spadaju metoda presjeka i longitudinalno praćenje.

U primjeni metode presjeka postoje određene teškoće. Dobiveni podaci se obrađuju statistički za veću grupu učenika, nakon čega se većinom gubi uvid u problematiku pojedinaca. Ova metoda se jedino može koristiti kada škola namjerava da sa tim dobivenim podacima organizira kolektivne forme rada na profesionalnoj orijentaciji sljedećih generacija.

Longitudinalno praćenje “sudbine” profesionalno savjetovanih učenika dugi niz godina treba da nam pokaže njihovu razvojnu liniju. Rodić (1979) ističe da je teško pronaći osnovnu školu koja zapravo bilježi te podatke, i ako pokušava to bilježiti, podaci su uglavnom jednolični, a tako se gubi svaki smisao.

6.4. Profesionalna orijentacija putem nastave

Profesionalna orijentacija putem nastave je samo jedan od načina kojim se može doprinijeti kvaliteti profesionalne orijentacije učenika. Nastava može predstavljati dodatni plus u profesionalnoj orijentaciji jer se povezuje sve sa učenicima. Npr. predmet odjeljska zajednica ima sve predispozicije da se na svakom času razgovara o nekoj temi iz domena profesionalne orijentacije. Naravno, odjeljska zajednica nije jedini predmet na kojem se može razgovarati o učeničkim željama povodom upisa u srednju školu. To mogu biti razni predmeti gdje nastavnik domišljato može pružiti svoju podršku u profesionalnoj orijentaciji učenika. Pismeni radovi o izboru zanimanja su samo jedan od načina gdje nastavnik ocjenjuje literalnu izražajnost učenika i usporedo s tim učenicima otvara nove mogućnosti za daljna promišljanja. Ti pismeni radovi mogu

biti od velike pomoći za pedagoga jer može vidjeti učenička trenutna razmišljanja te planirati profesionalnu orijentaciju u tom pravcu.

Uticaj školskog pedagoga na uspjeh profesionalne orijentacije u školi može biti posredan i neposredan (Jurić i sur., 2001). Neposredan rad se odvija u radu sa učenicima putem radionica, savjetovanja i projekata. S druge strane posredan rad se odvija tako što pedagog preko učitelja i nastave povezuje cjelokupnu nastavnu materiju s područjem rada, zanimanjima i razvojem učenika te na taj način pomaže učeniku u razmišljanju o tome što bi mogao postati, ali u vezi s pojedinim nastavnim predmetima. Između cjelokupnog odgojnoobrazovnog procesa i profesionalnog usmjeravanja učenika važno je uspostaviti prirodne veze jer je poznavanje i praćenje učenika pretpostavka i jednog i drugog rada za sve učenike (Jurić, 1977). Profesionalna orijentacija može biti u sklopu: redovne nastave, dodatne nastave i vannastavnih aktivnosti

a) Redovna nastava

Rodić (1979) navodi da svi nastavni predmeti, neki više, a neki manje pružaju mogućnost profesionalnom informisanju. Da bi se moglo govoriti o profesionalnoj orijentaciji putem redovne nastave potrebno je planirati zadatke iz te oblasti prilikom pripreme nastavne cjeline. Nastavnik, pripremajući neku nastavnu cjelinu, može istodobno pripremati izvršenje zadataka o izboru zanimanja. Postoji veliki broj nastavnih tema koje uključuju razgovor o zanimanjima, te bi izostanak tog dijela značila nepotpuna obrada planirane teme.

b) Dodatna nastava

Dodatna nastava se organizuje za učenike sa izraženijim sklonostima i sposobnostima za neke nastavne predmete. Dodatna nastava ne bi trebala da prekrije obavezu osnovne škole tačnije da radi na razvoju svih dimenzija učenikove ličnosti. Pohađanje dodatne nastave duži vremenski period je znak da budući profesionalni razvoj učenika treba da krene tim putem.

c) Vannastavne aktivnosti učenika

Zadatak škole i školskog pedagoga je što više omogućiti učenicima bavljenje vannastavnim aktivnostima koje su u skladu s njihovim sposobnostima i u kojima, upravo zbog toga, doživljavaju uspjeh i zadovoljstvo, te im pružiti profesionalne informacije o mogućnostima obrazovanja i zanimanja u kojima će upravo te i takve sposobnosti najviše doći do izražaja (Rodić, 1979). Ponekad neki učenici tek tada prepoznaju svoje potencijale i postanu svjesni svojih sposobnosti.

Vannastavne aktivnosti su veoma bitne za sve učenike. Pomoću vannastavnih aktivnosti učenici razvijaju svoje stvaralačke sposobnosti i isprobavaju nove načine izražavanja. Veoma je važno da u školi postoji veliki broj sekcija jer će tako učenici imati široki spektar odabira. Vannastavne aktivnosti za učenike trebaju imati u svoje sadržaje ugrađenu socijalnu komponentu razvoja učenika, psihološku, tjelesnu, radnu, emotivnu, moralnu i estetsku. Putem razvoja svih ovih komponenti u vannastavnim aktivnostima učenici se mogu dodatno odgajati i obrazovati, iskazivati svoj stvaralački rad, nadarenost, socijalizirati se i zabaviti se. Vannastavne aktivnosti su veoma važne za pedagoga jer se tako direktno upoznaje sam učenik. Ukoliko pedagog zaključi da je učenik odličan u crtanju i da je veoma kreativan, može mu predložiti da upiše srednju školu koja se bazira na tome. U današnje vrijeme važno je njegovati vannastavne aktivnosti jer one predstavljaju dobrobit za učenika. Treba izbjegavati da učenik provodi svoje slobodno vrijeme kući uz TV i društvene mreže kad s druge strane može upoznavati nove prijatelje i isprobavati nove načine izražavanja i kreativnosti.

6.5. Saradnja školskog pedagoga u profesionalnoj orijentaciji

Prilikom obavljanja profesionalne orijentacije školski pedagog saraduje sa: razrednikom, nastavničkim i razrednim vijećem, sa roditeljima, sa zavodom za zapošljavanje, sa školskim dispanzerom i sa ustanovama za usmjereno obrazovanje i radne organizacije (Jurić, 1977).

Jedna od dužnosti pedagoga je da upoznaje nastavnike sa zadacima i krajnjim ciljevima profesionalne orijentacije. Uz pomoć nastavnika izrađuje se godišnji plan profesionalne aktivnosti. Također u saradnji sa nastavničkim i razrednim vijećem pedagog odabire područja koja će se obraditi u nastavi sa stajališta profesionalne orijentacije. Važno je napomenuti da razrednike, za razliku od nastavnika, treba upoznati i sa specifičnostima rada koje zavise o dobi učenika. Saradnja sa roditeljima je veoma bitna. Na roditeljskim sastancima pedagog može upoznati roditelje sa svrhom i glavnim ciljevima profesionalne orijentacije. Veoma je važno da su roditelji uključeni u proces odabira sve vrijeme jer roditelji mogu pomoći djetetu da se upozna sa radom te da otkrije svoje želje i sposobnosti. Ukoliko se učenici ne mogu opredijeliti za zanimanje potrebno im je omogućiti posjetu u Zavod za zapošljavanje. Zavod za zapošljavanje je institucija kojoj se pedagog

može obratiti za savjet, ali i sam zavod uspješno djeluje jedino u saradnji sa školama. Prema Juriću (1977) škola i zavod su dva ravnopravna partnera, pa ih tako i treba shvaćati. Saradnja sa školskim dispanzerom je također važna jer bi nastavnici i školski pedagozi trebali imati uvid u liječnički karton učenika, tj. zdravstveno stanje učenika. Zahvaljujući tome pedagog može znati u kojem smjeru da priprema određeno predavanje. I na kraju saradnja pedagoga sa ustanovama za usmjereno obrazovanje i radne organizacije nam je važna radi informacija koje učenici dobivaju. U ovoj saradnji su važne posjete učenika srednjim školama te gosti predavači. Vrlo korisnim su se pokazali i kontakti učenika iz srednje škole s onima koji završavaju osnovnu školu. Učenici mogu iznijeti viđenje škole iz svoje perspektive te tako olakšati neke dileme. Važno je da ovim razgovorima prisustvuje razrednik ili pedagog da bi se diskusija usmjerila na bitne stvari.

II Metodologija istraživanja

1. Predmet istraživanja

Na kraju osnovne škole učenici se nalaze na velikoj životnoj raskrsnici. Potrebno je izabrati određeni put te krenuti dalje u ostvarivanju svojih snova. Izbor srednje škole je veoma važan jer time biramo ono čime se želimo baviti u životu. Školski pedagog predstavlja bitnu osobu za sve učenike u tom periodu i njegovo profesionalno usmjeravanje može imati veliki utjecaj. Također pedagog nekada može biti jedina osoba koja u tom trenutku može pružiti pomoć učeniku te je važno taj posao obavljati odgovorno i u skladu sa zahtjevima. Učenici su često neodlučni, pod pritiskom roditeljskih želja ili se dvoume između dva ili više zanimanja. Dobro urađena profesionalna orijentacija je jedan vid prevencije budućih problema. Ako učenik upiše školu koju ne želi, može se suočiti sa raznim situacijama poput lošeg uspjeha, konflikta sa roditeljima, velikim brojem izostanaka i slično. Školski pedagog predstavlja nosioca ovog procesa u školi. U oblasti profesionalne orijentacije školski pedagog koordinira i organizuje aktivnosti te učestvuje u izradi plana i programa. Zahvaljujući radionicama, posjetama, izložbama učenici otkrivaju svoje želje i sposobnosti te im je lakše odabrati put kojim će krenuti u narednom periodu. Prilikom profesionalne orijentacije školski pedagog ima brojna zaduženja, a neka od njih su: saradnja sa razrednikom i ostalim stručnim timom škole, zatim da prati novine u svijetu zanimanja, da provodi testiranja i da drži predavanja posredno i neposredno. Neposredan rad se odvija u radu sa učenicima putem radionica, savjetovanja i projekata. A posredan rad se odvija tako što pedagog preko učitelja i nastave povezuje cjelokupnu nastavnu materiju s područjem rada, zanimanjima i razvojem učenika te na taj način pomaže učeniku u razmišljanju o tome što bi mogao postati, ali u vezi s pojedinim nastavnim predmetima. Sva ova zaduženja koja školski pedagog obavlja imaju za cilj pomoći učeniku da što lakše i kvalitetnije prođe kroz profesionalnu orijentaciju.

Predmet istraživanja ovog rada je uloga školskog pedagoga u profesionalnoj orijentaciji učenika.

2. Cilj i zadaci istraživanja

Cilj istraživanja je ispitati ulogu školskog pedagoga u profesionalnoj orijentaciji učenika osnovne škole.

Zadaci:

1. Utvrditi da li je u Programu rada školskog pedagoga u osnovnoj školi zastupljen sadržaj profesionalne orijentacije
2. Ispitati da li školski pedagog provodi sve faze profesionalne orijentacije
 - 2.1. Da li školski pedagog provodi profesionalno informisanje
 - 2.2. Da li školski pedagog provodi profesionalno savjetovanje
 - 2.3. Da li školski pedagog provodi profesionalno praćenje
3. Ispitati postojeće modele profesionalne orijentacije koje školski pedagog koristi
4. Utvrditi koje testove školski pedagog koristi prilikom obavljanja profesionalne orijentacije
5. Ispitati da li pedagog pomaže roditeljima pri usmjeravanju učenika prilikom izbora zanimanja
6. Ispitati da li u profesionalnoj orijentaciji učenika učestvuje razrednik i stručni tim
7. Ispitati mišljenja učenika o ulozi školskog pedagoga u profesionalnoj orijentaciji

3. Istraživačka pitanja

Glavno istraživačko pitanje:

Na koji način školski pedagog učestvuje u provedbi profesionalne orijentacije učenika osnovne škole?

Istraživačka pitanja:

1. Koje faze profesionalne orijentacije školski pedagog koristi u radu sa učenicima?
2. Koje modele profesionalne orijentacije školski pedagog koristi?

3. Koje testove školski pedagog koristi prilikom obavljanja profesionalne orijentacije
4. Koje su uloge roditelja pri usmjeravanju učenika za izbor zanimanja?
5. Koje su uloge razrednika i stručnog tima u profesionalnoj orijentaciji učenika?
6. Kakva su mišljenja učenika o ulozi školskog pedagoga u profesionalnoj orijentaciji?

4. Metode, tehnike i instrumenti prikupljanja podataka

Metode istraživanja

U radu su korištene deskriptivna metoda, metoda teorijske analize i komparativna metoda.

Deskriptivna metoda u istraživanju odgoja i obrazovanja predstavlja skup znanstveno-istraživačkih postupaka s kojima se opisuju pojave u odgoju i obrazovanju, tj. ispituje se stanje, a time i njihove osobine, a bez obzira na njihove uzroke (Mužić, 1999). Deskriptivna metoda je korištena zato što smo ovim istraživanjem upoznali postojeću situaciju u istraživanoj pojavi, te zatim opisali dobivene rezultate istraživanja. Deskriptivnom metodom smo opisali ulogu školskog pedagoga u profesionalnoj orijentaciji učenika, zatim smo dobili na uvid kroz koje faze školski pedagog prolazi prilikom provođenja profesionalne orijentacije. Također ovom metodom smo ispitali koje testove školski pedagog koristi te da li prilikom profesionalne orijentacije učestvuju roditelji i stručni saradnici.

Metoda teorijske analize podrazumijeva korištenje pedagoško-psihološke literature, priručnika, udžbenika, nastavnih planova i programa, stručnih i naučnih radova, enciklopedija itd., te omogućava da se nakon proučavanja izvora, prikupljenih činjenica i analiziranih veza i odnosa, proučavanja predmeta i pojava dođe do novih rješenja i naučnih zaključaka (Mužić, 1999). Metoda teorijske analize je korištena da bi dobili podatke o profesionalnoj orijentaciji i njenim modelima kroz različite naučne i stručne radove i knjige. Ova metoda nam je pomogla da se upotpuni teorijski dio rada, koji je bio temelj za istraživački dio. Korištenjem metode teorijske analize stekao se uvid u različitu literaturu koja govori o problemu ovog rada. Analiziranje podataka iz različitih izvora omogućilo je da se lakše dođe do određenih zaključaka, zaokruži jedna potpuna cjelina i da se pronađu odgovori na istraživačka pitanja ovog rada.

Komparativna metoda je postupak uspoređivanja istih ili srodnih činjenica, odnosno utvrđivanje njihove sličnosti u ponašanju i utvrđivanje razlike među njima (Bošnjak, 1997). Ovu metodu smo koristili da bismo usporedili odgovore školskih pedagoga i učenika, odnosno da vidimo mišljenja učenika, u odnosu na pedagoge, o ulozi školskog pedagoga u profesionalnoj orijentaciji.

Tehnike istraživanja

U ovom radu korištene su sljedeće tehnike: rad na dokumentaciji, anketiranje i intervjuiranje.

Rad na dokumentaciji je skup sačuvanih podataka koji su vezi sa problemima odgoja. Riječ je o dokumentima koje su ranije izradile druge osobe, a istraživač iz njih izvlači zaključke (Mužić, 1968). Ovom tehnikom analizirani su dokumenti koji se odnose na profesionalnu orijentaciju učenika, te su se ispitali postojeći modeli profesionalne orijentacije koje pedagog koristi.

Anketiranje je postupak u kojem ispitanici pismeno odgovaraju na pitanja koja se odnose na činjenice koje su im poznate ili na pitanja u vezi s njihovim osobnim mišljenjem (Mužić, 2004). Anketiranjem smo ispitali mišljenja pedagoga o njihovoj ulozi u profesionalnoj orijentaciji. Također kroz anketiranje smo ispitali mišljenja učenika o njihovom percipiranju uloge školskog pedagoga u profesionalnoj orijentaciji.

Intervjuiranje se definira kao razgovor između dvije osobe koji u specifičnu svrhu prikupljanja informacija relevantnih za istraživanje, intervjuer inicira i usmjerava sadržaj određen ciljevima istraživanja (Cohen, Manion & Keith, 2007). Ova tehnika je korištena kako bi se usmenim ispitivanjem pedagoga došlo do podataka koji predstavljaju cilj istraživanja. Kroz intervjuiranje smo vidjeli na koji način školski pedagog obavlja postupak profesionalne orijentacije, način saradnje školskog pedagoga sa roditeljima i ostalim stručnim saradnicima u školi, vrste testova koji se koriste, dakle ispitala se uloga školskog pedagoga u profesionalnoj orijentaciji učenika.

Instrumenti istraživanja

Za potrebe ovog istraživanja korišteni su instrumentariji koji obuhvataju anketni upitnik za školske pedagoge, anketni upitnik za učenike i protokol intervjua za školske pedagoge.

Anketni upitnik za školske pedagoge se sastoji od Likertove skale i pitanja zatvorenog i otvorenog tipa. Likertova skala upotrebljava se za mjerenje stavova i mišljenja. Uvijek ima pet intenziteta, a sastoji se od većeg broja tvrdnji koje su pokazatelj određenog stava. Ova ljestvica određuje valjanost svake tvrdnje korelacijom koju su ispitanici dali pojedinoj tvrdnji i njihova ukupnog zbroja (Vujević, 1990).

Anketni upitnik za učenike se sastoji od Likertove skale. Upitnik su popunjavali učenici devetih razreda osnovne škole, te je upitnik imao za cilj da ispita mišljenje učenika o ulozi školskog pedagoga u profesionalnoj orijentaciji.

Protokol intervjua se sastoji od 6 pitanja koja imaju za cilj ispitati ulogu školskog pedagoga u profesionalnoj orijentaciji.

5. Uzorak istraživanja

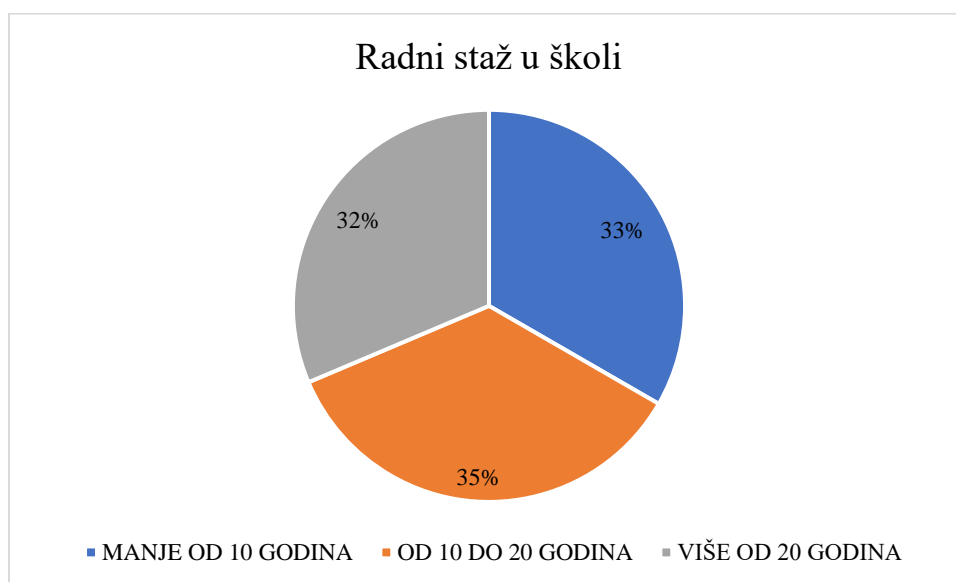
Za namjene ovog rada korišten je ciljani uzorak. U ciljanom uzorku istraživači odabiru slučajeve koji će biti uključeni u uzorak na temelju vlastite prosudbe njihove tipičnosti, te na taj način oni sastavljaju uzorak koji će dobro odgovarati njihovim specifičnim potrebama (Cohen, Manion & Keith, 2007). Provedeno je online istraživanje u kojem su učestvovali pedagozi osnovnih škola Kantona Sarajevo i učenici devetih razreda, a do kojih se došlo preko Udruženja pedagoga Kantona Sarajevo. Ukupno je učestvovalo 51 školskih pedagoga i 60 učenika devetih razreda osnovne škole.

Spol školskih pedagoga je predstavljen na grafikonu. Ispitanice su bile ženskog roda. Također, prosječna starosna dob pedagozica iznosila je 39,62 godina.

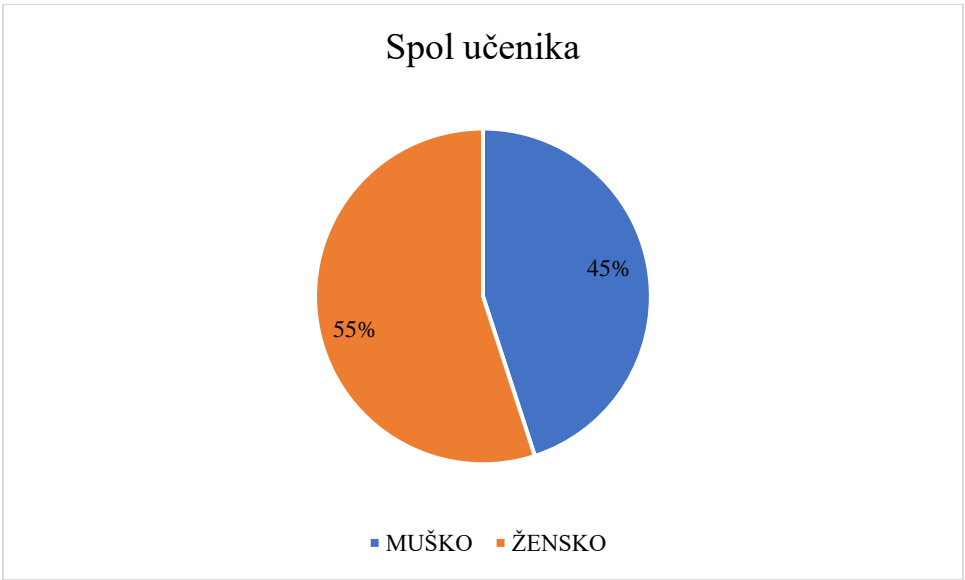
Grafikon 1. Spol školskih pedagoga

Radni staž školskih pedagoga u školi je također predstavljen na grafikonu. Odgovori su sljedeći: 35% od 10 do 20 godina, 33% manje od 10 godina i 32 % više od 20 godina.

Grafikon 2. Radni staž školskih pedagoga u školi

Spol učenika je predstavljen na grafikonu. U istraživanju su učestvovala 33 učenice (55%) i 27 učenika (45%) devetih razreda osnovne škole.

Grafikon 3. Spol učenika

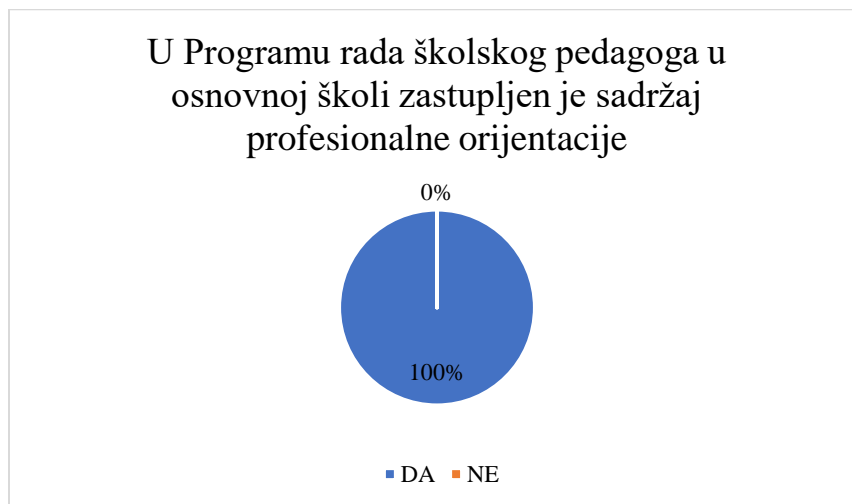
III Rezultati istraživanja

1. Profesionalna orijentacija učenika iz perspektive pedagoga

Za potrebe ispitivanja profesionalne orijentacije iz perspektive pedagoga korištene su tehnike anketiranja i intervjuiranja.

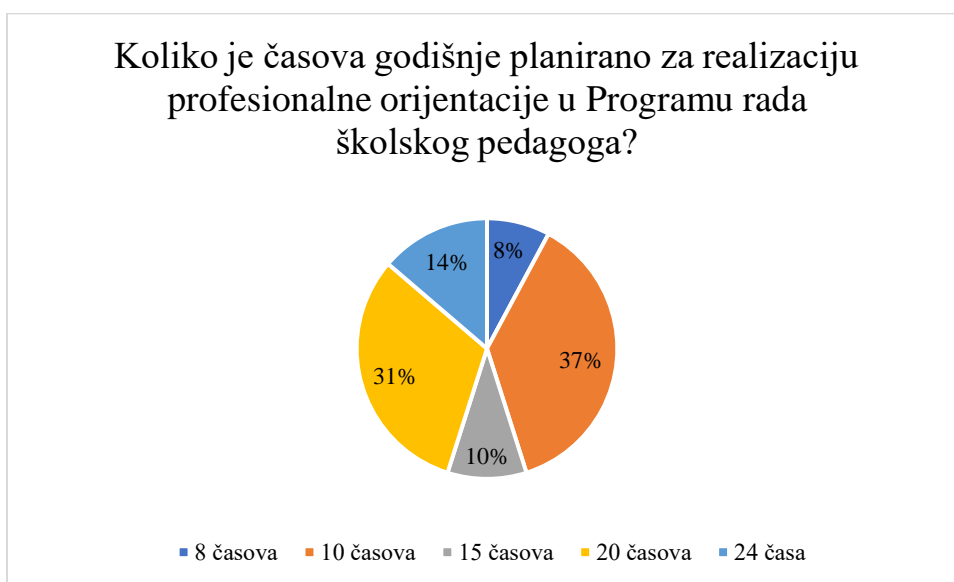
Anketni upitnik za pedagoge se sastojao od pitanja zatvorenog i otvorenog tipa, te Likertove skale koja se sastojala od 15 tvrdnji, a od ispitanika se očekivalo da zaokruže onu koja odražava stepen slaganja sa njom.

Prvo pitanje u anketnom upitniku je zatvorenog tipa, a ono glasi *U Programu rada školskog pedagoga u osnovnoj školi zastupljen je sadržaj profesionalne orijentacije?* Ispitanici su mogli zaokružiti opciju DA ili NE. Svi ispitanici su zaokružili opciju DA. Odgovor je predstavljen na grafikonu. Odgovori ispitanika ukazuju da je profesionalna orijentacija zastupljena u Programu rada školskog pedagoga, što je dobra osnova za propitivanje uloge pedagoga u profesionalnoj orijentaciji učenika te promišljanja o zadaćama koje u tom kontekstu pedagog obavlja.

Grafikon 4. Odgovori školskih pedagoga na 1 pitanje

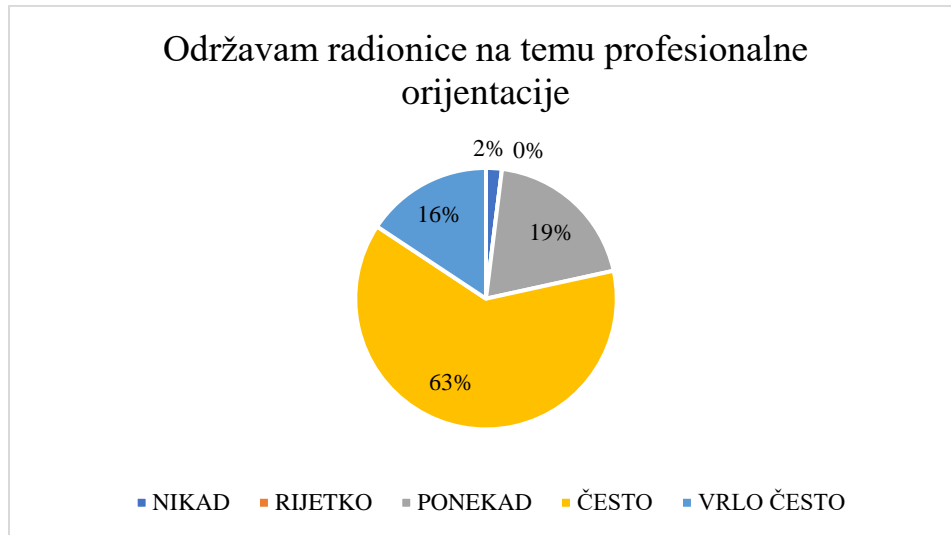
Drugo pitanje u anketnom upitniku je otvorenog tipa, a ono glasi *Koliko je časova godišnje planirano za realizaciju profesionalne orijentacije u Programu rada školskog pedagoga?* Dobiveni odgovori su predstavljeni u grafikonu. Dobili smo 5 različitih skupina odgovora. Odgovori pedagoga su sljedeći: 37% (10 časova), 31% (20 časova), 14% (24 časa), 10% (15 časova), 8% (8 časova). Na osnovu dobivenih rezultata možemo zaključiti da je u Programu rada školskog pedagoga za profesionalnu orijentaciju planirano od 10 do 24 časa godišnje. S obzirom da smo dobili različite odgovore, zaključujemo da školski pedagozi realizuju profesionalnu orijentaciju po „potrebi broja časova“. To znači da realizacija profesionalne orijentacije ovisi o broju odjeljenja u školi i različitim interesima učenika (npr. zanimanje za posjetu/dolazak većeg broja srednjih škola, što podrazumijeva više časova za obavljanje profesionalne orijentacije).

Grafikon 5. Odgovori školskih pedagoga na 2 pitanje

U nastavku slijede rezultati istraživanja, koji se odnose na na podatke dobivene odgovorima na skali Likertovog tipa.

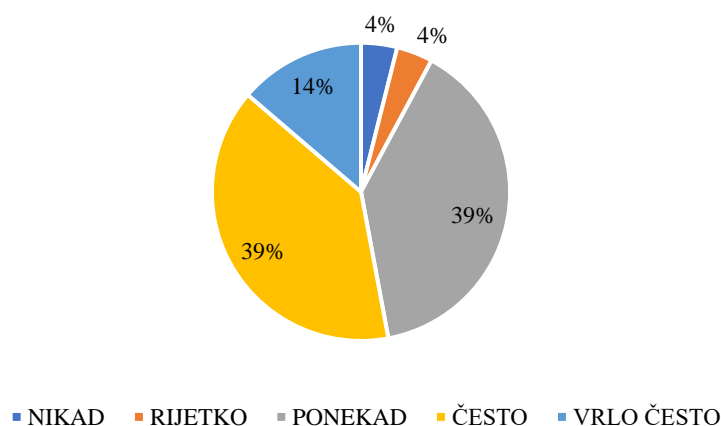
Prva tvrdnja bila je *Održavam radionice na temu profesionalne orijentacije*, a odgovori su sljedeći: 63% ispitanika je odgovorilo da često održava radionice na datu temu, 19% ponekad, 16% vrlo često, 2% nikad i rijetko 0%. Dobiveni rezultati ukazuju da najveći broj ispitanika često održava radionice u svrhu kvalitetnog provođenja profesionalne orijentacije učenika.

Grafikon 6. Odgovori školskih pedagoga na prvu tvrdnju

Tvrdnja broj dva bila je *Organizujem gostujuća predavanja predstavnika pojedinih zanimanja (doktora, inženjera i dr.)*. Dobiveni odgovori su: 39% ispitanika je odgovorilo da često organizuje gostujuća predavanja, također 39% ponekad organizuje gostujuća predavanja, 14% vrlo često i po 4% za nikad i rijetko. Rezultati nam ukazuju da su gostujuća predavanja veoma važna u profesionalnoj orijentaciji. Međutim možemo vidjeti da određeni broj pedagoga ne organizuje ta predavanja. Ovaj podatak nam govori da bi pedagozi u budućnosti trebali više pažnje obratiti na ovaj aspekt jer bi se učenici trebali upoznavati sa različitim profilima zanimanja.

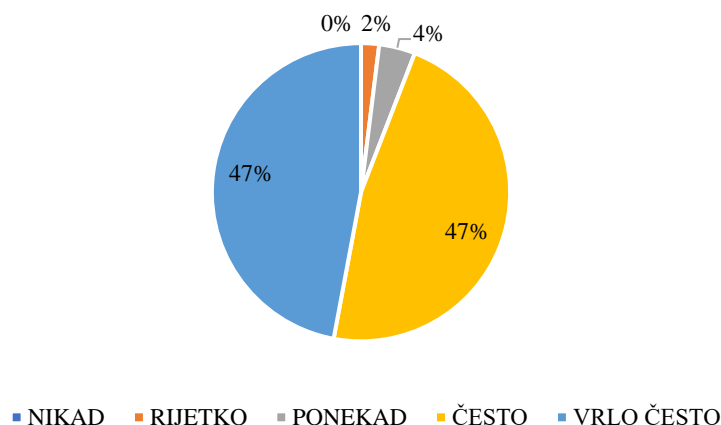
Organizujem gostujuća predavanja predstavnika pojedinih zanimanja (doktora, inženjera i dr.)

Grafikon 7. Odgovori školskih pedagoga na drugu tvrdnju

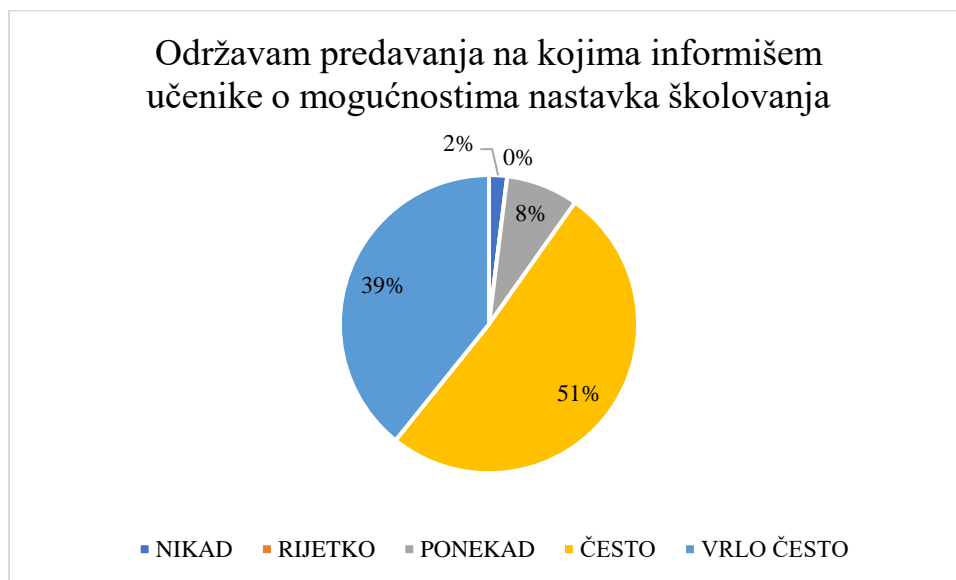
Sljedeća tvrdnja je *Učenicima sam na raspolaganju kada im je potreban savjet u vezi daljnjeg školovanja*, a odgovori su bili sljedeći: 47% često, 47% vrlo često, 4% ponekad, 2% rijetko i 0% nikad. Stupnjevi često i vrlo često imaju najviše odgovora i ukazuju nam da pedagozi nastoje biti uz učenike sve vrijeme i da su im spremni dati savjet ukoliko im je potrebno.

Učenicima sam na raspolaganju kada im je potreban savjet u vezi daljnjeg školovanja

Grafikon 8. Odgovori školskih pedagoga na treću tvrdnju

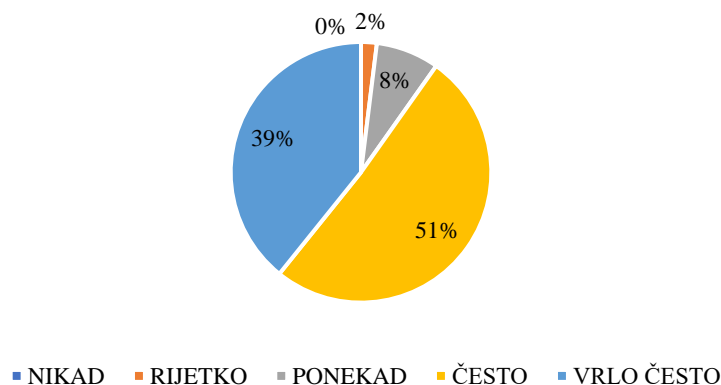
U tvrdnji broj četiri *Održavam predavanja na kojima informišem učenike o mogućnostima nastavka školovanja*, dobiveni odgovori su: 51% pedagoga često održava predavanja, 39% vrlo često, 8% ponekad, 2% nikad i 0% rijetko. Kao i radionice, predavanja su također veoma važna i rezultati nam ukazuju da ih školski pedagozi u velikoj mjeri koriste kao jedan od načina u profesionalnoj orijentaciji. Odgovori su prikazani na grafikonu.

Grafikon 9. Odgovori školskih pedagoga na četvrtu tvrdnju

Za tvrdnju broj pet koja glasi *Provodim anketiranja u svrhu prikupljanja podataka o učeničkim profesionalnim interesima i potrebama*, odgovori su sljedeći: 51% pedagoga često provodi anketiranja, 39% vrlo često, ponekad 8%, rijetko 2% i 0% nikad. Svrha anketiranja je utvrđivanje interesovanja, želja i namjera učenika. Rezultati ukazuju da pedagozi često koriste ovu tehniku.

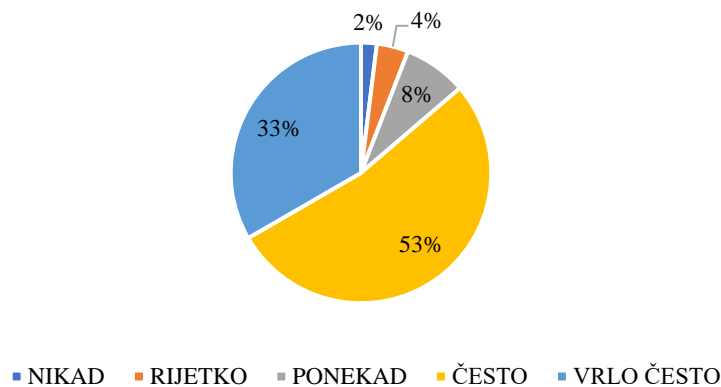
Provodim anketiranja u svrhu prikupljanja podataka o ueničkim profesionalnim interesima i potrebama

Grafikon 10. Odgovori školskih pedagoga na petu tvrdnju

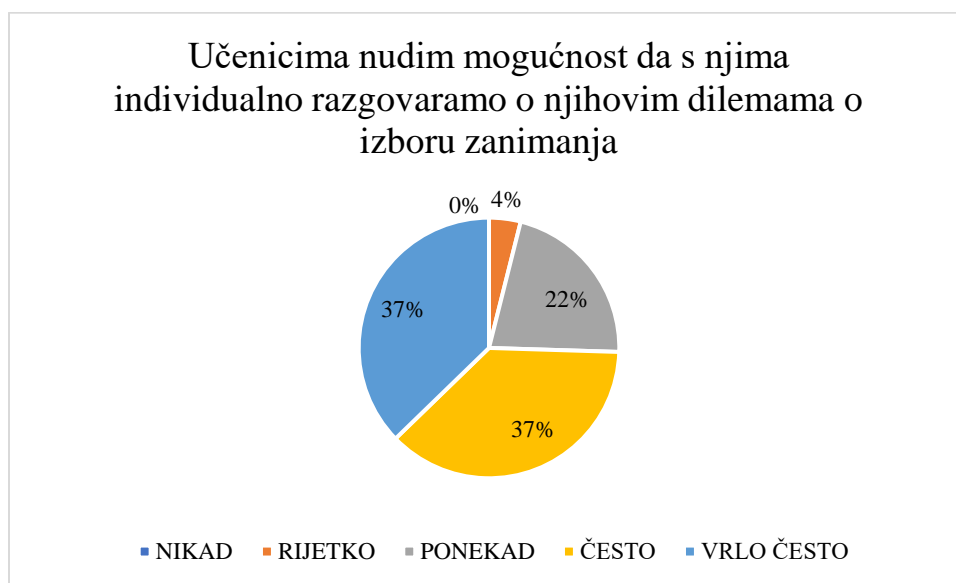
U tvrdnji broj 6 *Pružam informacije o mogućnostima nastavka školovanja u obliku pisanih materijala (npr. letaka, brošura, knjiga i dr.)*, dobiveni odgovori su: 53% često, 33% vrlo često, 8% ponekad, rijetko 4% i nikad 2%. Na osnovu toga zaključujemo da su pisani materijali veoma bitni za učenike jer ih učenici u svakom trenutku mogu pogledati ili prelistati. Dobiveni rezultati su prikazani na grafikonu broj 11.

Pružam informacije o mogućnostima nastavka školovanja u obliku pisanih materijala (npr. letaka, brošura, knjiga i dr.)

Grafikon 11. Odgovori školskih pedagoga na šestu tvrdnju

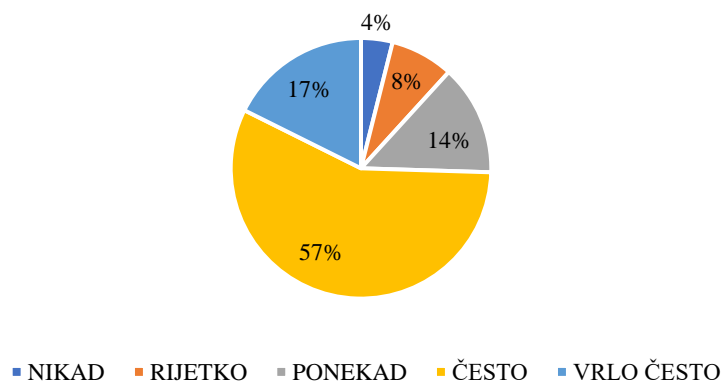
Naredna, sedma tvrdnja *Učenicima nudim mogućnost da s njima individualno razgovaramo o njihovim dilemama o izboru zanimanja*, donijela je sljedeće odgovore: 37% vrlo često, 37% često, 22% ponekad, 4% rijetko i 0% nikad. Rezultati ukazuju da su pedagozi u velikoj mjeri spremni na individualne razgovore sa učenicima ukoliko su učenici u nedoumici.

Grafikon 12. Odgovori školskih pedagoga na sedmu tvrdnju

U tvrdnji broj osam *Učenicima nudim mogućnost da pomoću pismenih i likovnih radova izraze svoje želje za budući poziv*, odgovori su: 57% često, 17% vrlo često, 14% ponekad, rijetko 8% i nikad 4%. Pismeni i likovni radovi su jedan od kreativnijih načina da učenici izraze svoje želje i ciljeve. Rezultati su nam upravo potvrdili efikasnost ovih metoda te da ih pedagozi koriste u svom radu.

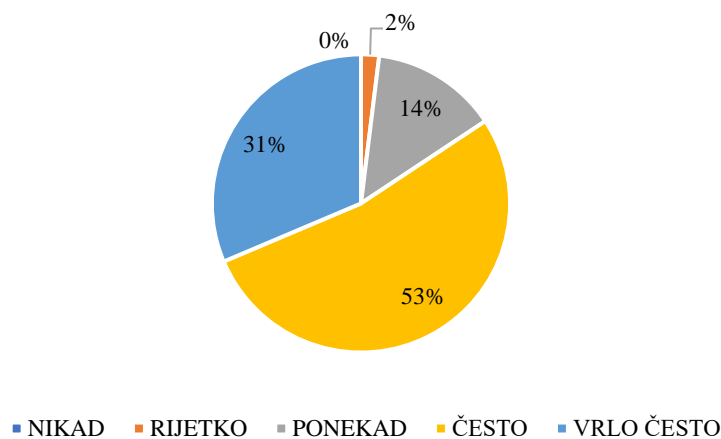
Učenicima nudim mogućnost da pomoću pismenih i likovnih radova izraze svoje želje za budući poziv

Grafikon 13. Odgovori školskih pedagoga na osmu tvrdnju

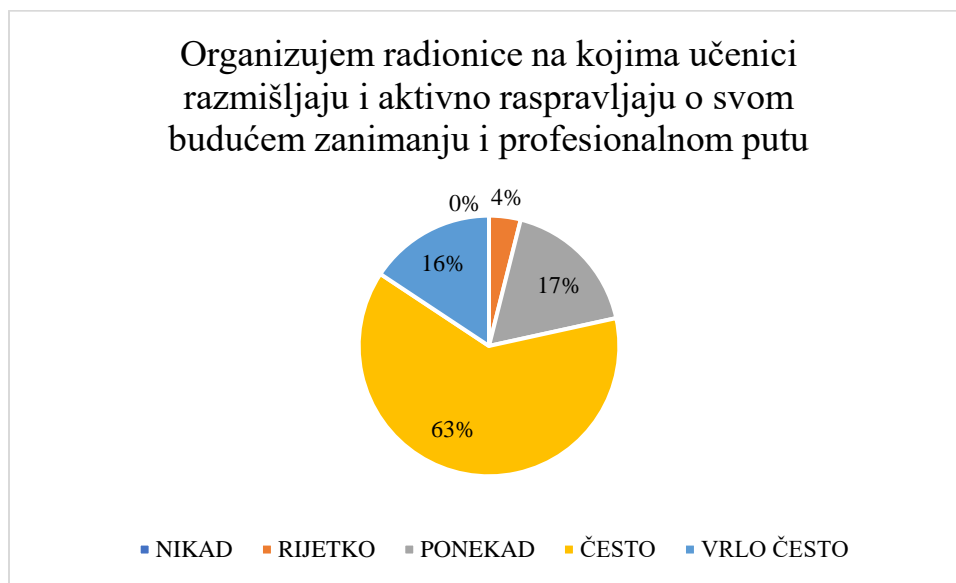
U narednoj tvdnji, broj devet, *Informišem učenike o obrazovnim programima u srednjim školama i svijetu rada*, dobiveni odgovori su: 53% često, 31% vrlo često, 14% ponekad, 2% rijetko i 0% nikad. Rezultati ukazuju da se informisanjem učenika koristi veliki broj pedagoga. Ovo je veoma važno jer učenici u svakom trenutku trebaju imati dostupne informacije o novostima u srednjim školama i svijetu rada.

Informišem učenike o obrazovnim programima u srednjim školama i svijetu rada

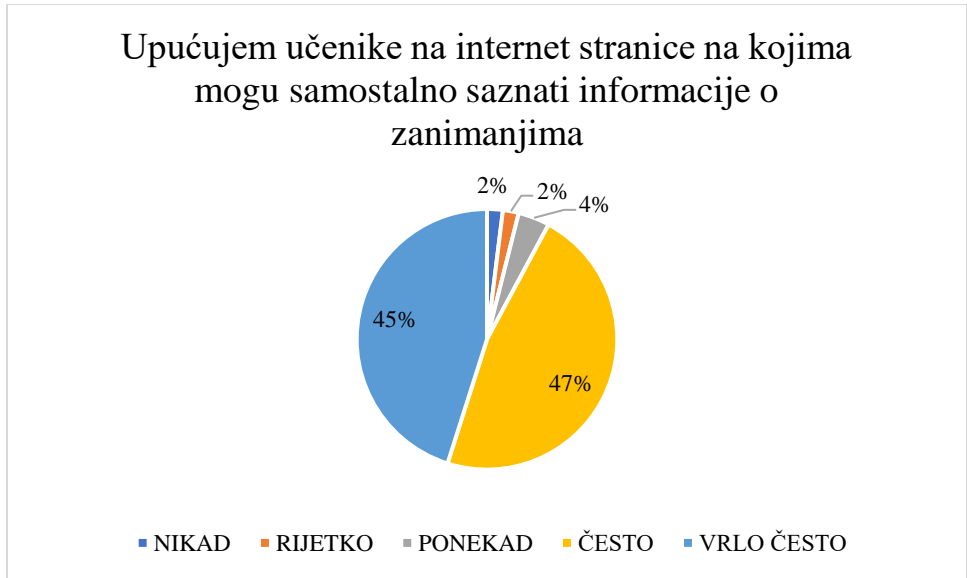
Grafikon 14. Odgovori školskih pedagoga na devetu tvrdnju

Tvrđnja broj deset *Organizujem radionice na kojima učenici razmišljaju i aktivno raspravljaju o svom budućem zanimanju i profesionalnom putu*, ima sljedeće odgovore: 63% često, 17% ponekad, 16% vrlo često, rijetko 4% i nikad 0%. Rezultati potvrđuju efikasnost radionice u provođenju profesionalne orijentacije učenika.

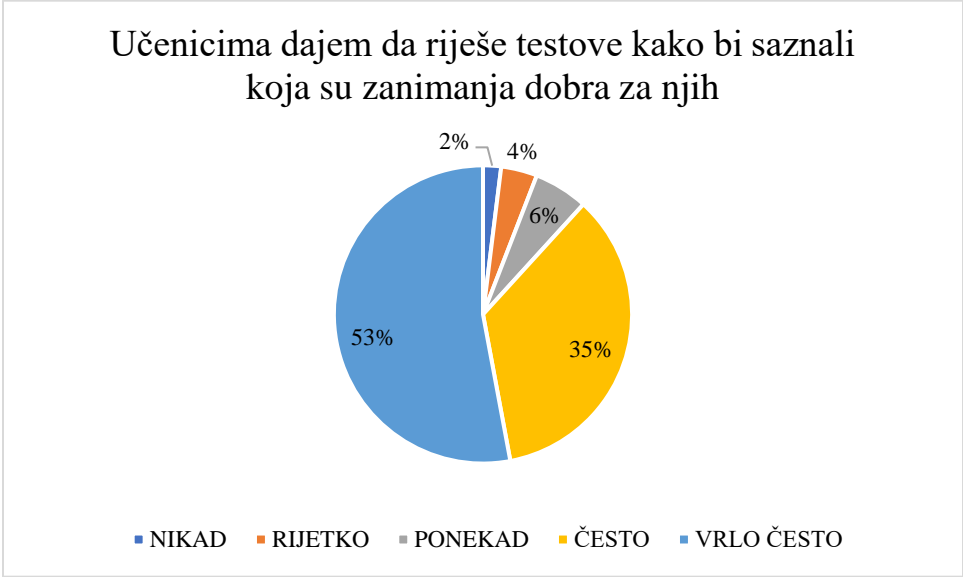
Grafikon 15. Odgovori školskih pedagoga na desetu tvrdnju

U tvrdnji broj jedanaest *Upućujem učenike na internet stranice na kojima mogu samostalno saznati informacije o zanimanjima*, dobiveni odgovori su: 47% često, 45% vrlo često, ponekad 4% i po 2% za stupnjeve nikad i rijetko. Rezultati ukazuju da 92% pedagoga često i vrlo često upućuju učenike na internet stranice. Živimo u savremenom dobu i zahvaljujući tome mnoge informacije su nam dostupne online.

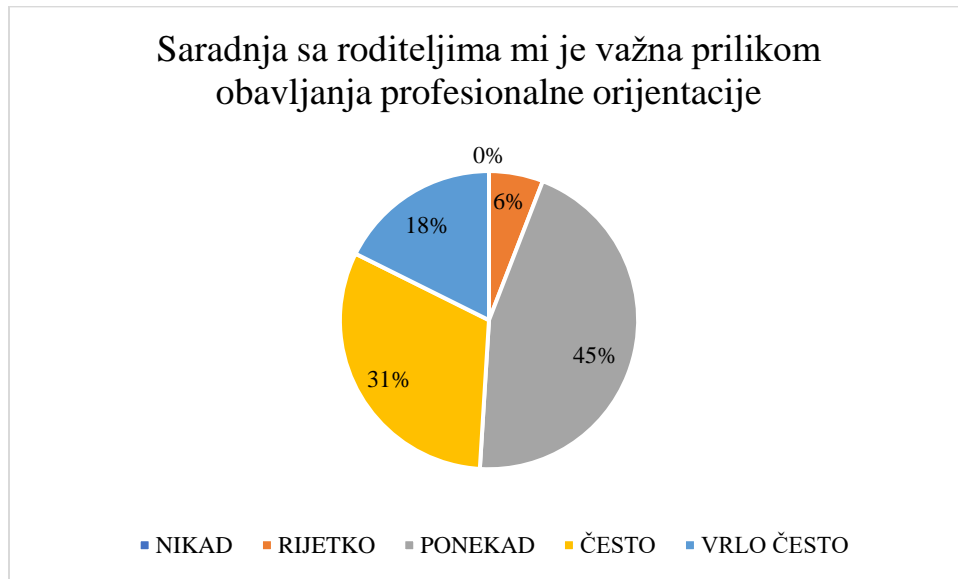
Grafikon 16. Odgovori školskih pedagoga na jedanaestu tvrdnju

Naredna tvrdnja, broj dvanaest, *Učenicima dajem da riješe testove kako bi saznali koja su zanimanja dobra za njih*, odgovori su sljedeći: 53% vrlo često, 35% često, 6% ponekad, 4% rijetko i 2% nikad. Pedagozi i ovu tehniku koriste vrlo često u velikom broju. Ova tehnika testiranja nam je veoma važna jer se odgovori iz testova mogu poslužiti za namjene prve faze profesionalne orijentacije.

Grafikon 17. Odgovori školskih pedagoga na dvanaestu tvrdnju

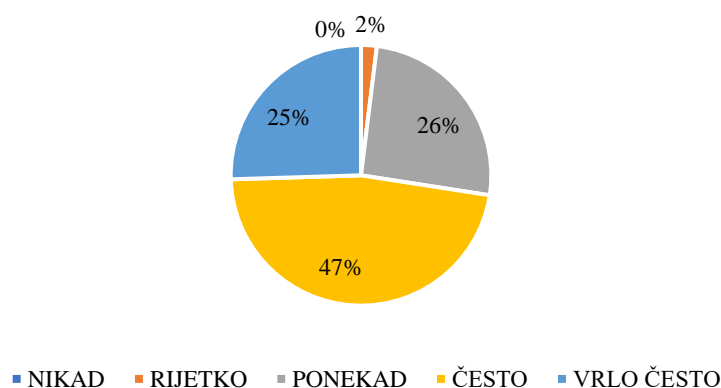
U tvrdnji broj trinaest *Saradnja sa roditeljima mi je važna prilikom obavljanja profesionalne orijentacije*, dobiveni odgovori su sljedeći: 45% ponekad, 31% često, 18% vrlo često, 6% rijetko i 0% nikad. Dobiveni odgovori ukazuju da pedagozi imaju podijeljena mišljenja oko učešća roditelja u profesionalnoj orijentaciji. Međutim važno je istaći da saradnju sa roditeljima ipak smatraju važnom. Odgovori su predstavljeni na grafikonu.

Grafikon 18. Odgovori školskih pedagoga na trinaestu tvrdnju

Tvrdnja broj četrnaest *Prilikom obavljanja profesionalne orijentacije saradujem sa stručnim timom škole (razrednici, nastavnici..)*, donosi sljedeće odgovore: 47% često, 25% vrlo često, 26% ponekad, 2% rijetko i 0% nikad. Rezultati nam ukazuju da postoji saradnja pedagoga i stručnog tima škole prilikom obavljanja profesionalne orijentacije učenika, te da je pedagozi smatraju važnom.

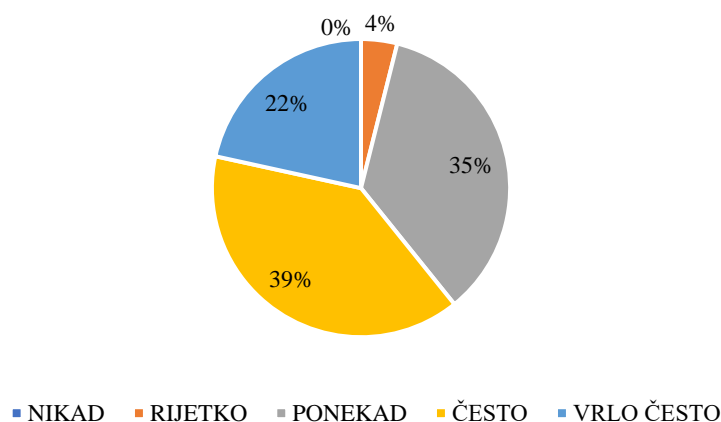
Prilikom obavljanja profesionalne orijentacije
sarađujem sa stručnim timom škole (razrednici,
nastavnici..)

Grafikon 19. Odgovori školskih pedagoga na četrnaestu tvrdnju

Posljednja tvrdnja, broj petnaest, je bila *Smatram da je moja uloga značajna u profesionalnoj orijentaciji*. Odgovore koje smo dobili predstavili smo na grafikonu. Ti odgovori su: 39% često, 35% ponekad, 22% vrlo često, 4% rijetko i 0% nikad. Rezultati ukazuju da ukupno 61% školskih pedagoga često i vrlo često smatraju svoju ulogu značajnom u profesionalnoj orijentaciji. Ovom tvrdnjom dobivamo na uvid samoprocjenu pedagoga u profesionalnoj orijentaciju te možemo zaključiti da pedagozi smatraju svoju ulogu značajnom u profesionalnoj orijentaciji.

Smatram da je moja uloga značajna u
profesionalnoj orijentaciji

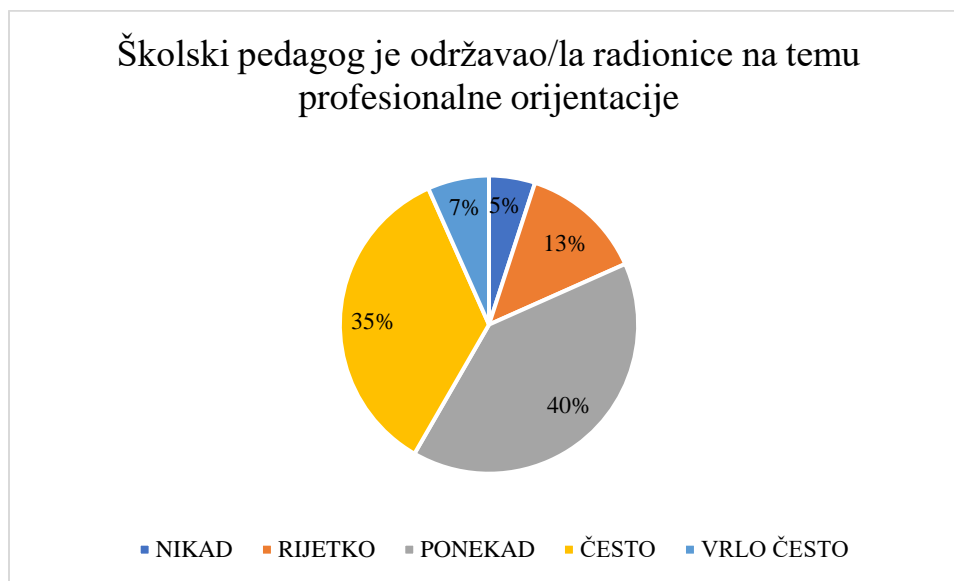

Grafikon 20. Odgovori školskih pedagoga na 15 tvrdnju

2. Profesionalna orijentacija iz perspektive učenika

Anketni upitnik za učenike se sastojao od Likertove skale od 15 tvrdnji uz uputu da na skali od jedan do pet učenici procijene stupanj pojavljivanja pojedine tvrdnje, a stupnjevi znače: 1 – nikad, 2 – rijetko, 3 – ponekad, 4 – često, 5 – vrlo često.

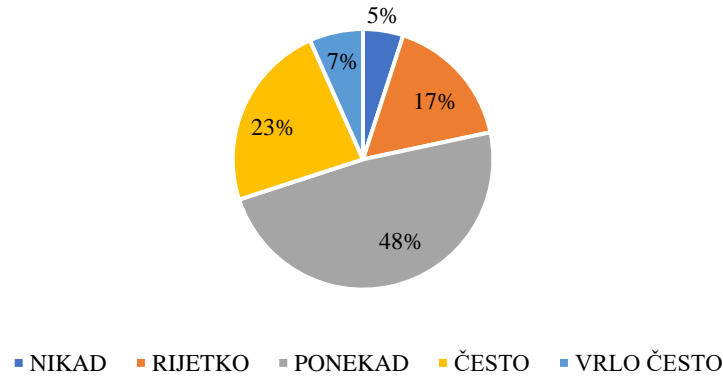
Prva tvrdnja *Školski pedagog je održavao/la radionice na temu profesionalne orijentacije* donosi nam sljedeće odgovore učenika: 40% ponekad, 35% često, 13% rijetko, 7% vrlo često i 5% nikad. Dobiveni odgovori nam ukazuju da 48% učenika često i vrlo često smatra da školski pedagozi održavaju radionice, dok 40% učenika smatra da pedagozi održavaju radionice ponekad. Ovi rezultati nam ukazuju na podijeljenost mišljenja kod učenika.

Grafikon 21. Odgovori učenika na prvu tvrdnju

U drugoj tvrdnji *Školski pedagog je organizovao/la gostujuća predavanja pojedinih zanimnaja (npr. doktora, inženjera i dr.)* odgovori su sljedeći: 48% ponekad, 23% često, 17% rijetko, 7% vrlo često i 5% nikad. Rezultati nam ukazuju da su mišljenja učenika o ovoj tvrdnji u korist srednjeg stupnja na Likertovoj skali.

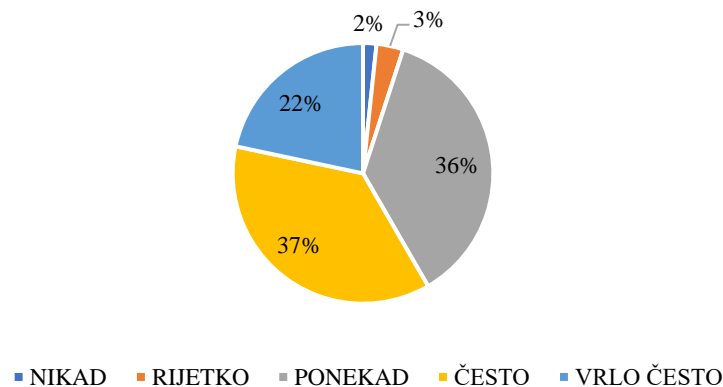
Školski pedagog je organizovao/la gostujuća predavanja predstavnika pojedinih zanimanja (npr. doktora, inženjera i dr.)

Grafikon 22. Odgovori učenika na drugu tvrdnju

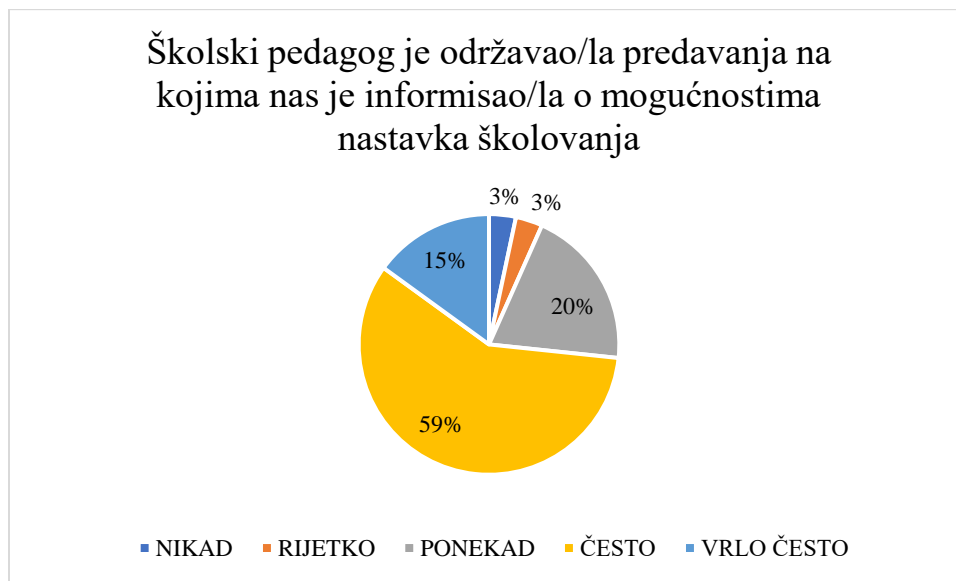
Naredna tvrdnja, odnosno treća, *Školski pedagog mi je bio/la na raspolaganju kada mi je bio potreban savjet u vezi mog daljnjeg školovanja* ima sljedeće odgovore: 37% često, 36% ponekad, 22% vrlo često, 3% rijetko i 2% nikad. Više od polovine učenika, odnosno 59% , često i vrlo često smatra da mu je školski pedagog bio/la na raspolaganju. Dobiveni odgovori su predstavljeni na grafikonu.

Školski pedagog mi je bio/la na raspolaganju kada mi je bio potreban savjet u vezi mog daljnjeg školovanja

Grafikon 23. Odgovori učenika na treću tvrdnju

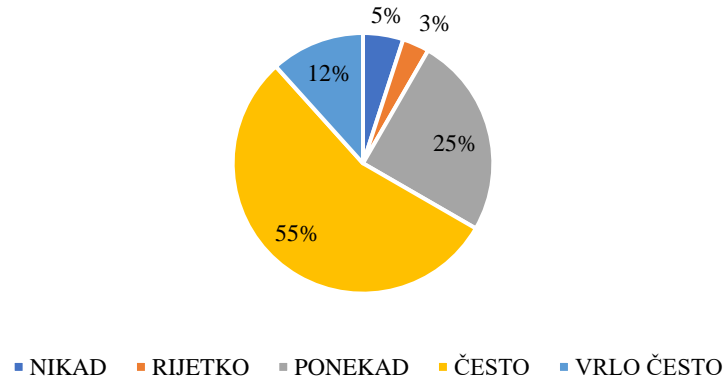
U četvrtoj tvrdnji *Školski pedagog je održavao/la predavanja na kojima nas je informisao/la o mogućnostima nastavka školovanja* dobiveni odgovori su: 59% često, 20% ponekad, 15% vrlo često i po 3% za nikad i rijetko. Na osnovu učeničkih odgovora, rezultati nam ukazuju da školski pedagozi često održavaju predavanja.

Grafikon 24. Odgovori učenika na četvrtu tvrdnju

Školski pedagog je provodio/la anketiranja u svrhu prikupljanja podataka o našim profesionalnim interesima i potrebama je peta tvrdnja. Odgovori su sljedeći: 55% često, 25% ponekad, 12% vrlo često, 5% nikad i 3% rijetko. Dobiveni odgovori su prikazani na grafikonu te nam ukazuju da, iz perspektive učenika, pedagozi često koriste anketiranje u svom radu.

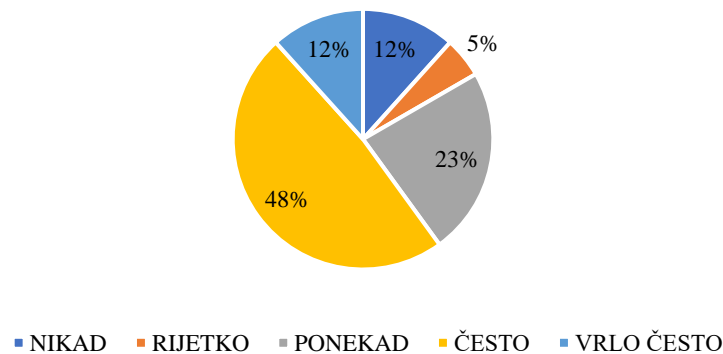
Školski pedagog je provodio/la anketiranja u svrhu prikupljanja podataka o našim profesionalnim interesima i potrebama

Grafikon 25. Odgovori učenika na petu tvrdnju

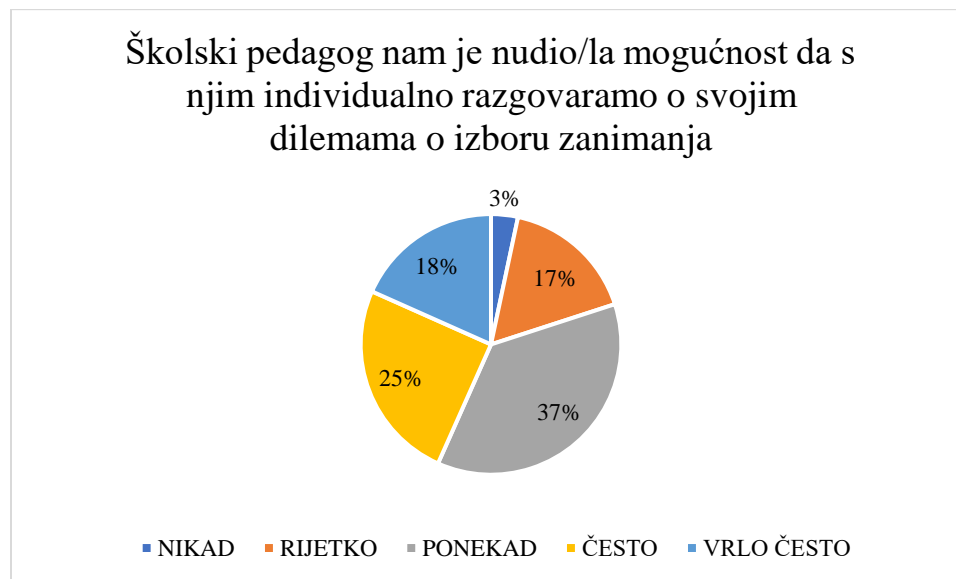
Tvrdnja broj šest *Informacije o mogućnostima nastavka školovanja školski pedagog nam je pružao/la u obliku pisanih materijala (npr. letaka, brošura, knjiga i dr.)* donosi naredne odgovore: 48% često, 23% ponekad, 12% vrlo često, 12% nikad i 5% rijetko. Rezultati nam govore o važnosti pisanih materijala za učenike te su odgovori su prikazani na grafikonu.

Informacije o mogućnostima nastavka školovanja školski pedagog nam je pružao/la u obliku pisanih materijala (npr. letaka, brošura, knjiga i dr.)

Grafikon 26. Odgovori učenika na šestu tvrdnju

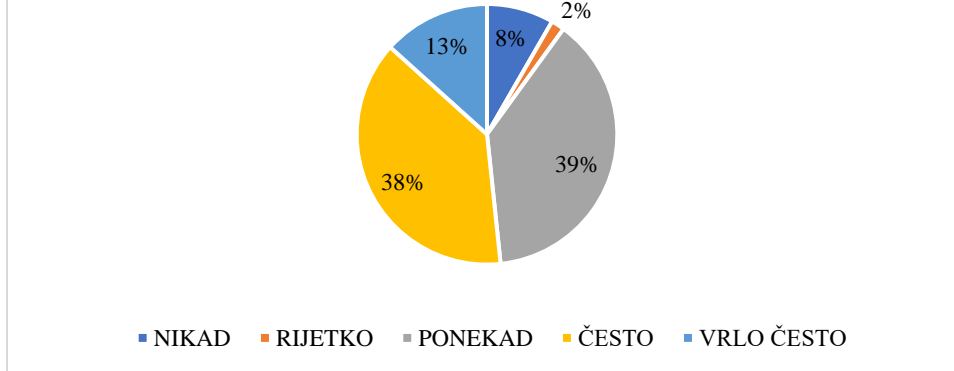
Školski pedagog nam je nudio/la mogućnost da s njim individualno razgovaramo o svojim dilemama o izboru zanimanja je sedma tvrdnja. Odgovori su sljedeći: 37% ponekad, 25% često, 18% vrlo često, 17% rijetko i 3% nikad. Dobiveni odgovori nam ukazuju da učenici smatraju da im pedagozi nude mogućnost individualnih razgovora, ali po potrebi.

Grafikon 27. Odgovori učenika na sedmu tvrdnju

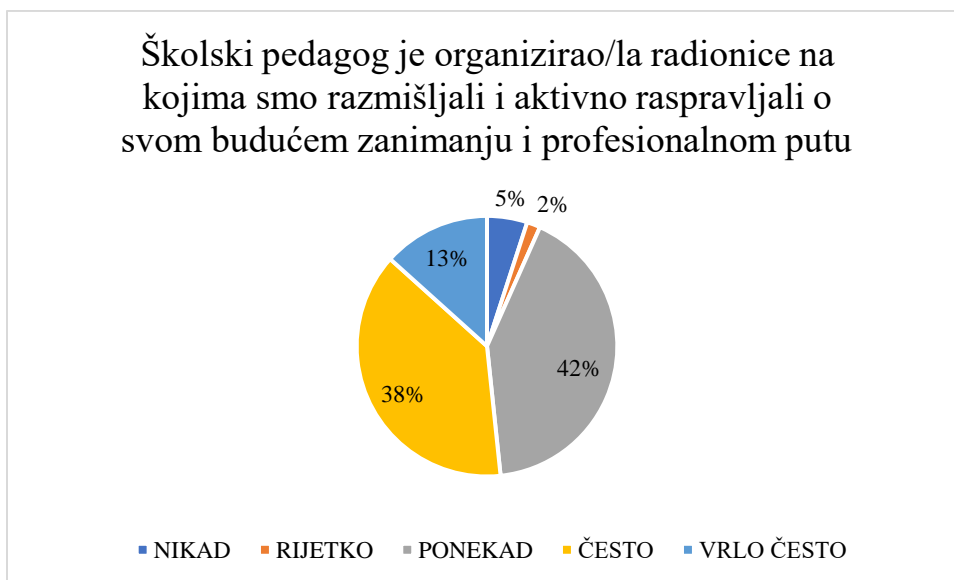
Naredna tvrdnja, tačnije osma *Školski pedagog nas je informisao/la o obrazovnim programima u srednjim školama i svijetu rada* donosi sljedeće odgovore: 39% ponekad, 38% često, 13% vrlo često, 8% nikad i 2% rijetko. Dobiveni rezultati su prikazani na grafikonu te ukazuju da ukupno 51% učenika se često i vrlo često slaže sa ovom tvrdnjom. Dok je ostalih 49% učenika raspodijeljeno na ostalim stupnjevima Likertove skale.

Školski pedagog nas je informisao/la o obrazovnim programima u srednjim školama i svijetu rada

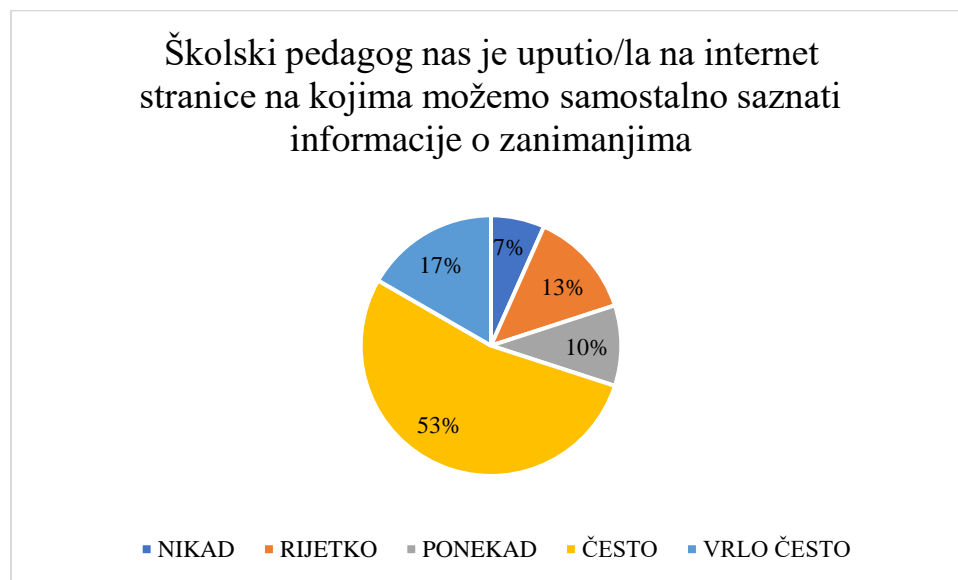
Grafikon 28. Odgovori učenika na osmu tvrdnju

Deveta tvrdnja *Školski pedagog je organizirao/la radionice na kojima smo razmišljali i aktivno raspravljali o svom budućem zanimanju i profesionalnom putu* donosi sljedeće odgovore: 42% ponekad, 38% često, 13% vrlo često, 5% nikad i 2% rijetko. Dobiveni rezultati nam ukazuju da školski pedagozi organizuju ovakav tip radionica.

Grafikon 29. Odgovori učenika na devetu tvrdnju

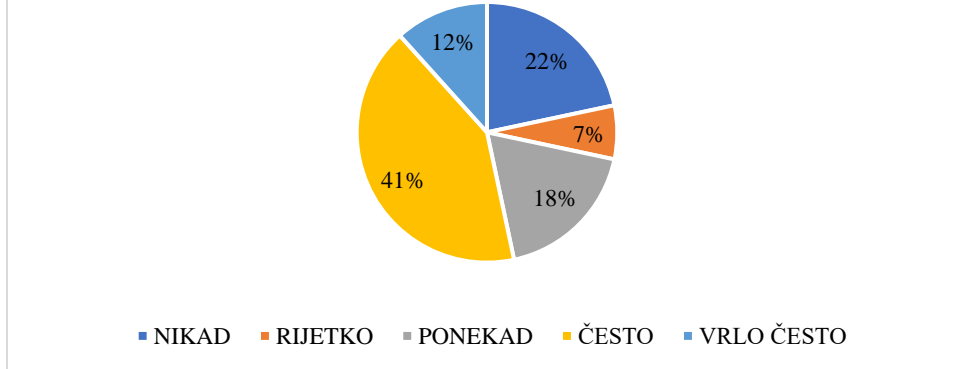
Školski pedagog nas je uputio/la na internet stranice na kojima možemo samostalno saznati informacije o zanimanjima je deseta tvrdnja u anketnom upitniku. Dobili smo naredne odgovore od učenika: 53% često, 17% vrlo često, 13% rijetko, 10% ponekad i 7% nikad. Ovo nam ukazuje da su učenici u velikoj mjeri saglasni da ih pedagozi upućuju na internet stranice. Odgovori su prikazani na grafikonu broj 30.

Grafikon 30. Odgovori učenika na desetu tvrdnju

U jedanaestoj tvrdnji *Školski pedagog nam je dao/la da riješimo testove kako bismo saznali koja su zanimanja za nas dobra* odgovori su sljedeći: 41% često, 22% nikad, 18% ponekad, 12% vrlo često i 7% rijetko. Rezultati nam ukazuju da učenici rješavaju testove prilikom obavljanja profesionalne orijentacije.

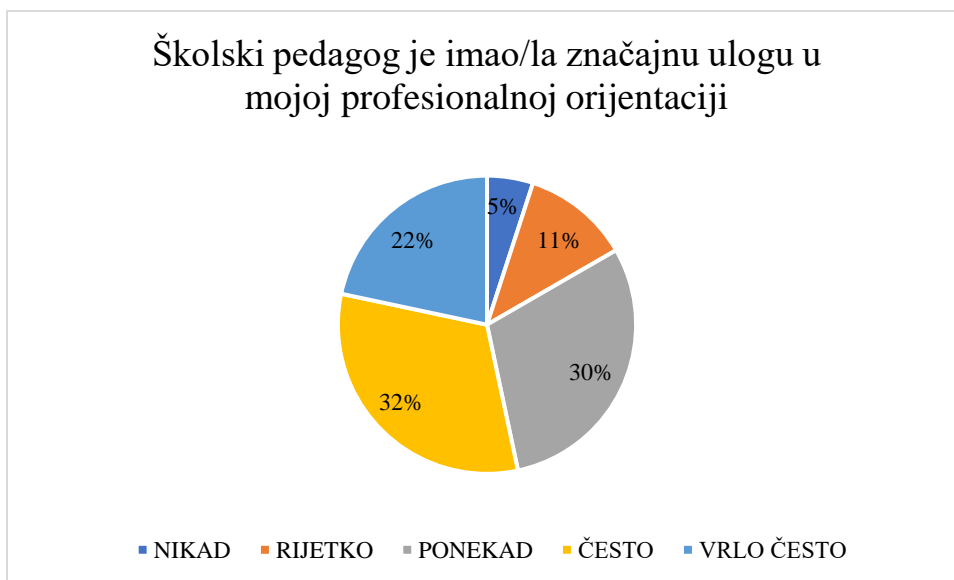
Školski pedagog nam je dao/la da riješimo testove kako bismo saznali koja su zanimanja za nas dobra

Grafikon 31. Odgovori učenika na jedanaestu tvrdnju

Posljednja tvrdnja u anketnom upitniku je bila *Školski pedagog je imao/la značajnu ulogu u mojoj profesionalnoj orijentaciji*. Dobiveni su sljedeći odgovori: 32% često, 30% ponekad, 22% vrlo često, 11% rijetko i 5% nikad. Učenici smatraju da pedagozi imaju značajnu ulogu u profesionalnoj orijentaciji, dok njih 30% je još neodlučno, tj. odlučili su se za srednji stupanj Likertove skale.

Školski pedagog je imao/la značajnu ulogu u mojoj profesionalnoj orijentaciji

Grafikon 32. Odgovori učenika na dvanaestu tvrdnju

3. Razlike između mišljenja učenika i pedagoga o ulozi školskog pedagoga u profesionalnoj orijentaciji učenika

Da bismo vidjeli razlike, odgovore iz Likertove skale sa učenicima smo usporedili sa odgovorima iz Likertove skale sa školskim pedagozima. Uzete su sve tvrdnje iz anketnog upitnika za učenike, tačnije njih 12, kao i 12 tvrdnji iz anketnog upitnika za školske pedagoge koje su usklađene sa učeničkim tvrdnjama. Urađena je aritmetička sredina za obje skupine ispitanika.

Na tabeli broj 1. nalazi se aritmetička sredina za prve četiri tvrdnje.

U prvoj tvrdnji *Održavam radionice na temu profesionalne orijentacije / Školski pedagog je održavao/la radionice na temu profesionalne orijentacije*, aritmetička sredina odgovora pedagoga je 3,90, a učenika 3,3. Možemo zaključiti da se učenici manje slažu s ovom tvrdnjom u odnosu na pedagoge.

U drugoj tvrdnji *Organizujem gostujuća predavanja predstavnika pojedinih zanimanja (doktora, inženjera i dr.) / Školski pedagog je organizovao/la gostujuća predavanja predstavnika pojedinih zanimanja (npr. doktora, inženjera i dr.)*, aritmetička sredina odgovora pedagoga je 3,54, a za učenika 3,1. Navedena aritmetička sredina pokazuje da pedagozi i učenici smatraju da pedagozi organizuju gostujuća predavanja pojedinih zanimanja, samo što učenici smatraju da to pedagozi manje rade.

Učenicima sam na raspolaganju kada im je potreban savjet u vezi daljnjeg školovanja / Školski pedagog mi je bio/la na raspolaganju kada mi je bio potreban savjet u vezi mog daljnjeg školovanja je treća tvrdnja. Aritmetička sredina odgovora pedagoga je 4,39, a za učenike je 3,73. S obzirom da je vrijednost aritmetičke sredine za ovu tvrdnju znatno manja kod učenika, nego kod pedagoga, to ukazuje da učenici smatraju da su pedagozi u manjoj mjeri na raspolaganju kada im je potreban savjet.

U četvrtoj tvrdnji *Održavam predavanja na kojima informišem učenike o mogućnostima nastavka školovanja / Školski pedagog je održavao/la predavanja na kojima nas je informisao/la o mogućnostima nastavka školovanja*, aritmetička sredina odgovora pedagoga je 4,25, za učenike je 3,78. I u ovoj tvrdnji učenici se manje slažu sa navedenim.

TVRDNJE	ARITMETIČKA SREDINA	
	ŠKOLSKI PEDAGOZI	UČENICI
<i>1. Održavam radionice na temu profesionalne orijentacije / Školski pedagog je održavao/la radionice na temu profesionalne orijentacije</i>	3,90	3,3
<i>2. Organizujem gostujuća predavanja predstavnika pojedinih zanimanja (doktora, inženjera i dr.) / Školski pedagog je organizovao/la gostujuća predavanja predstavnika pojedinih zanimanja (npr. doktora, inženjera i dr.)</i>	3,54	3,1
<i>3. Učenicima sam na raspolaganju kada im je potreban savjet u vezi daljnjeg školovanja / Školski pedagog mi je bio/la na raspolaganju kada mi je bio potreban savjet u vezi mog daljnjeg školovanja</i>	4,39	3,73
<i>4. Održavam predavanja na kojima informišem učenike o mogućnostima nastavka školovanja / Školski pedagog je održavao/la predavanja na kojima nas je informisao/la o mogućnostima nastavka školovanja</i>	4,25	3,78

Tabela 1

Na tabeli 2. nalazi se aritmetička sredina za tvrdnje od 5 do 8.

U petoj tvrdnji *Provodim anketiranja u svrhu prikupljanja podataka o učeničkim profesionalnim interesima i potrebama / Školski pedagog je provodio/la anketiranje u svrhu prikupljanja podataka o našim profesionalnim interesima i potrebama*, aritmetička sredina odgovora pedagoga je 4,27, a za učenike je 3,65. U ovoj tvrdnji je aritmetička sredina odgovora manja kod učenika. Učenici smatraju da pedagozi provode anketiranja, ali samo u malo manjoj mjeri. Šesta tvrdnja *Pružam informacije o mogućnostima nastavka školovanja u obliku pisanih materijala (npr. letaka, brošura, knjiga i dr.)/ Informacije o mogućnostima nastavka školovanja školski pedagog nam je pružao/la u obliku pisanih materijala (npr. letaka, brošura, knjiga i dr.)*, aritmetička sredina odgovora pedagoga je 4,11, a za učenike 3,43. Kao i u prethodnoj tvrdnji, učenici se u manjoj mjeri slažu sa navedenim.

Učenicima nudim mogućnost da s njim individualno razgovaramo o njihovim dilemama o izboru zanimanja / Školski pedagog nam je nudio/la mogućnost da s njim individualno razgovaramo o svojim dilemama o izboru zanimanja je sedma tvrdnja. Aritmetička sredina odgovora pedagoga je 4,07, a kod učenika je 3,38. I pedagozi i učenici se slažu oko mogućnosti individualnih razgovora, ali učenici u malo manjoj mjeri.

Osma tvrdnja je *Informišem učenike o obrazovnim programima u srednjim školama i svijetu rada / Školski pedagog nas je informisao/la o obrazovnim programima u srednjim školama i svijetu rada*. Donosi nam sljedeće aritmetičke sredine: 4,13 pedagozi i 3,46 učenici. Također, prikazana nam je manja mjera slaganja učenika.

TVRDNJE	ARITMETIČKA SREDINA	
	ŠKOLSKI PEDAGOZI	UČENICI
<i>5. Provodim anketiranja u svrhu prikupljanja podataka o učeničkim profesionalnim interesima i potrebama / Školski pedagog je provodio/la anketiranje u svrhu prikupljanja podataka o našim profesionalnim interesima i potrebama</i>	4,27	3,65
<i>6. Pružam informacije o mogućnostima nastavka školovanja u obliku pisanih materijala (npr. letaka, brošura, knjiga i dr.)/ Informacije o mogućnostima nastavka školovanja školski pedagog nam je pružao/la u obliku pisanih materijala (npr. letaka, brošura, knjiga i dr.)</i>	4,11	3,43
<i>7. Učenicima nudim mogućnost da s njim individualno razgovaramo o njihovim dilemama o izboru zanimanja / Školski pedagog nam je nudio/la mogućnost da s njim individualno razgovaramo o svojim dilemama o izboru zanimanja</i>	4,07	3,38
<i>8. Informišem učenike o obrazovnim programima u srednjim školama i svijetu rada / Školski pedagog nas je informisao/la o obrazovnim programima u srednjim školama i svijetu rada</i>	4,13	3,46

Tabela 2

Vrijednosti aritmetičke sredine za tvrdnje od 9 do 12 se nalaze se u tabeli broj 3.

U devetoj tvrdnji *Organizujem radionice na kojima učenici razmišljaju i aktivno raspravljaju o svom budućem zanimanju i profesionalnom putu / Školski pedagog je organizirao/la radionice na kojima smo razmišljali i aktivno raspravljali o svom budućem zanimanju i profesionalnom putu*, aritmetička sredina odgovora pedagoga je 3,90, a za učenike 3,53. Može se zaključiti da se pedagozi i učenici slažu sa ovom tvrdnjom te da su radionice jedan od boljih načina prilikom obavljanja profesionalne orijentacije.

Upućujem učenike na internet stranice na kojima mogu samostalno saznati informacije o zanimanjima/ Školski pedagog nas je uputio/la na internet stranice na kojima možemo samostalno saznati informacije o zanimanjima je deseta tvrdnja. Aritmetička sredina odgovora pedagoga je 4,31, a za učenike 3,6. S obzirom da je dobivena aritmetička sredina na ovu tvrdnju znatno veća kod pedagoga, nego kod učenika, to nam ukazuje da pedagozi smatraju da oni više upućuju učenike na internet stranice povodom samostalnog istraživanja o zanimanjima, nego što to misle učenici.

Jedanaesta tvrdnja glasi *Učenicima dajem da riješe testove kako bi saznali koja su zanimanja dobra za njih / Školski pedagog nam je dao/la da riješimo testove kako bismo saznali koja su zanimanja za nas dobra*. Aritmetička sredina odgovora pedagoga je 4,33, a za učenike je 3,15. Kao i u prethodnoj, i u ovoj tvrdnji učenici se u manjoj mjeri slažu sa navedenim.

Posljednja tvrdnja, odnosno dvanaesta, je *Smatram da je moja uloga značajna u profesionalnoj orijentaciji učenika/ Školski pedagog je imao/la značajnu ulogu u mojoj profesionalnoj orijentaciji*. Aritmetička sredina odgovora pedagoga iznosi 3,78, a za učenike 3,53. Dobivene aritmetičke sredine se u velikoj mjeri slažu i kod pedagoga i učenika. Iako su u prethodnim tvrdnjama, odgovori učenika bili u manjoj mjeri, nego kod pedagoga, ova tvrdnja nam ukazuje na značaj pedagoga u profesionalnoj orijentaciji i kod učenika, a i kod samih pedagoga.

TVRDNJE	ARITMETIČKA SREDINA	
	ŠKOLSKI PEDAGOZI	UČENICI
<i>9. Organizujem radionice na kojima učenici razmišljaju i aktivno raspravljaju o svom budućem zanimanju i profesionalnom putu / Školski pedagog je organizirao/la radionice na kojima smo razmišljali i aktivno raspravljali o svom budućem zanimanju i profesionalnom putu</i>	3,90	3,53
<i>10. Upućujem učenike na internet stranice na kojima mogu samostalno saznati informacije o zanimanjima/ Školski pedagog nas je uputio/la na internet stranice na kojima možemo samostalno saznati informacije o zanimanjima</i>	4,31	3,6
<i>11. Učenicima dajem da riješe testove kako bi saznali koja su zanimanja dobra za njih / Školski pedagog nam je dao/la da riješimo testove kako bismo saznali koja su zanimanja za nas dobra</i>	4,33	3,15
<i>12. Smatram da je moja uloga značajna u profesionalnoj orijentaciji učenika/ Školski pedagog je imao/la značajnu ulogu u mojoj profesionalnoj orijentaciji</i>	3,78	3,53

Tabela 3

Na osnovu dobivenih aritmetičkih sredina možemo vidjeti da ne postoje suprotna mišljenja u odgovorima između školskih pedagoga i učenika. Samo su uočene razlike između vrijednosti aritmetičkih sredina kod odgovora učenika i pedagoga. Važno je istaći da se učenici u velikoj mjeri slažu sa navedenim tvrdnjama, ali je vrijednost odgovora njihove aritmetičke sredine manja nego kod pedagoga.

4. Deskriptivne vrijednosti dobivene na Likertovoj skali za učenike i pedagoge

	N	Min.	Maks.	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	Skjunis	Std.pogr.
Suma učenika	60	15,00	60,00	41.6167	8.02769	-.721	.309
Suma pedagoga	51	24,00	60,00	49.0392	5.99987	-1.121	.333

Tabela 4

U tabeli 4. su prikazane deskriptivne vrijednosti dobivene na Likertovoj skali, te su izračunate posebno za učenike i pedagoge. S obzirom da skjunis prelazi 1, distribucija nam je asimetrična, stoga ne možemo koristiti parametrijske testove za utvrđivanje razlika između grupa, te koristimo neparametrijski Hi kvadrat test.

Dobijena vrijednost χ^2 iznosi $\chi^2_{(29)}=57,67$; $p=0,001$ što znači da je utvrđena statistički značajna razlika na skali percepcije uloge školskog pedagoga između učenika i pedagoga. Veći rezultat na skali imaju pedagozi što nam može implicirati da učenici ne vide u potpunosti ulogu pedagoga, kao što oni sami to vide.

5. Intervju sa školskim pedagogima

Obavljen je intervju sa dvije pedagogice, koje rade u osnovnim školama. Intervju se sastojao od šest pitanja, te su naredna pitanja predstavljena u šest cjelina.

Planirani časovi za realizaciju profesionalne orijentacije u Programu rada školskog pedagoga

Prva pedagogica nam je istakla da u Programu rada školskog pedagoga nema tačno definisano koliko je časova planirano u profesionalnoj orijentaciji. Sve zavisi od broja razreda, negdje su četiri IX razreda, a negdje dva IX razreda. To se ne može precizno planirati. Pedagogica u ovoj školi odredi za svako odjeljenje po 10 časova, a nekada i više. Tu spada prezentacija srednjih škola, testiranja. Bude i više časova zbog broja škola. Druga pedagogica nam je istakla da je u okviru 40 satne radne sedmice planiran po jedan čas za profesionalnu orijentaciju. Ona smatra da je potrebno i više časova da bi se kvalitetno obavila profesionalna orijentacija.

Postupak profesionalne orijentacije

Obje pedagogice su nam rekle da se postupak profesionalne orijentacije odvija kroz profesionalno informisanje i profesionalno savjetovanje. Prva pedagogica je stala da postupak profesionalne orijentacije počinje vrlo rano. Već u VIII razredu, neke smjernice za učenike se daju na času odjeljenske zajednice. Dijete već tada može pokazati interes prema određenoj školi. Te informacije mu odmah treba dati, te na neki način profesionalna orijentacija počinje tako. Zvanično profesionalna orijentacija počinje u IX razredu. Učenici često imaju različite želje te tek početkom IX razreda imaju jasnije ciljeve gdje bi voljeli da nastave svoje školovanje. Te im tada razrednik i pedagog daju raznorazne testove koji su propisani standardima.

„Najbitnije je pratiti dijete, znati dijete, znati njegov karakter“ (Pedagogica 1).

Pedagogica nam je istakla važnost poznavanja djeteta jer samo tako ćemo biti na pravom putu prilikom rada na profesionalnoj orijentaciji. Pedagogica ističe da je važno znati dijete uputiti u određenu školu, da ako npr. ima loš školski uspjeh ne može upisati gimnaziju. Ne treba djetetu direktno reći da nije za tu školu već općenito govoriti o gimnaziji kao zahtjevnoj školi, da treba biti odličan i sl. Ima učenika koji već od VII razreda znaju šta će upisati i upišu to na kraju. To je veoma dobro za taj period. Pedagog često daje učenicima da prave panoe o školi koju žele da upišu. Na taj način djeca istražuju određenu školu te mogu sami vidjeti da li je ta škola za njih.. Prije se pisao List profesionalne orijentacije i predavao se u srednju školu sa svim dokumentima. Međutim to se

više ne radi. Dalje se postupak odvija raznim prezentacijama, predstavljanjem škola i obavljanjem testova.

Izazovi pedagoga prilikom obavljanja profesionalne orijentacije

Jedan od izazova sa kojima se prva pedagogica suočavala je kada učenici precjenjuju svoje sposobnosti. Pedagogica nam je navela primjer dječaka koji je želio upisati gimnaziju ali smjer na engleskom jeziku. Dječak je smatrao da zna engleski dobro i da će moći pratiti npr. fiziku i hemiju na engleskom. Pedagogica mu je predlagala da upiše tu gimnaziju ali opšti smjer jer je sama ta gimnazija teška i zahtjevna. Rekla mu je ukoliko vidi da mu dobro ide, može se prebaciti kasnije na engleski smjer, međutim dječak nije odustajao od svoje ideje. Upisao je to, ali se kasnije pokajao. U tom periodu zamolio je pedagogicu da ona priča sa njegovim roditeljima da ga prebace. To je bio još jedan izazov za pedagogicu jer je ona bila pedagogica dječaku u osnovnoj školi i dječakovi roditelji mogu iskazati nezadovoljstvo zbog njenog upita u ovakvoj situaciji. Nakon toga pedagogica je zamolila trenutnu dječakovu pedagogicu u srednjoj školi da razgovara sa njegovim roditeljima, te se na kraju sve dobro završilo.

„Samo provođenje aktivnosti po pitanju profesionalne orijentacije je izazov, jer je to veoma značajan i društveno odgovoran zadatak“ (Pedagogica 1).

Još jedan od izazova su razgovori sa roditeljima gdje roditeljima treba objasniti da njihovo dijete nije za određenu školu i da na osnovu bodova ne može ju upisati. Velike prednosti ima trenutni sistem koji nudi online upis. Dijete ako nema dovoljan broj bodova automatski mu sistem izbaci da ne može upisati konkretno tu školu. Ovaj način je mnogo lakši i za učenike i za pedagoga jer dijete odmah zna da li ima šanse da bude primljen u tu školu. Druga pedagogica nam je navela da ne postoji izazovi jer je sve već standardno. Srednje škole rijetko uvode novitete, uglavnom se sve ponavlja iz godine u godinu. Navela nam je da su prezentacije srednjih škola više predavanja nego prezentacije.

Saradnja pedagoga sa stručnim timom škole

Pedagogice su nam istakle da postoji saradnja pedagoga sa stručnim timom škole, u prvom redu sa razrednikom i nastavnicima. Prva pedagogica nam je istakla da postoji upitnik koji se pravi u prvim koracima profesionalne orijentacije gdje dijete treba izabrati najdraži i manje draži predmet. Nakon rezultata, pedagog može pitati nastavnika da li dijete stvarno voli toliko matematiku, kako mu ide,

da li voli da logički zaključuje ili voli matematiku zato što stariji brat/sestra to vole. Tu dosta nastavnici pomognu.

„Nastavnici su osobe koje imaju priliku prepoznati sklonosti i interesovanja učenika, pa je s toga veoma važno svako njihovo zapažanje“ (Pedagogica 2).

Ukoliko pedagog dobije različite rezultate na nekom testu, ili ako je u nedoumici, može pitati nastavnika da mu pomogne, da zajedno procijene. Pedagogica nam je rekla da se nastavnici često raspituju šta su učenici upisali. I pedagog je dužan dostaviti izvještaj na nastavničkom vijeću o učenicima i srednjim školama koje su upisali. Druga pedagogica je istakla da je saradnja sa stručnim timom još učestalija kada u razredu ima učenika sa neprihvatljivim oblikom ponašanja ili učenika koji rade po individualnom planu i programu. Koraci koji se tada preduzimaju su: Timski rad na odabiru adekvatne srednje škole za učenika na osnovu učenikovih sposobnosti i mogućnosti, kontaktiranje pedagoga potencijalne škole, ugovoranje zajedničkog sastanka sa roditeljima i pedagogom srednje škole. Također u okviru odjeljene zajednice su planirane teme o profesionalnoj orijentaciji, te često nastavnici predaju i informišu učenike o nekim zanimanjima.

Uključenost roditelja u profesionalnoj orijentaciji učenika

Obje pedagogice su nam potvrdile uključenost roditelja. Prva pedagogica je istakla da neki roditelji dođu na razgovor da pitaju školskog pedagoga šta bi im preporučio da njihovo dijete upiše. S druge strane postoje roditelji koji žele da njihovo dijete upiše određenu školu jer su oni istu završili. Pedagogica nam je rekla da ima dobru komunikaciju sa roditeljima, ali uvijek gleda da je dijete u prvom položaju. Ako zna da dijete neće biti sretno u određenoj školi, ne treba ga tamo slati. Također postoje različite želje roditelja i djeteta po pitanju srednje škole. Tada pedagog pozove roditelja na razgovor te mu polahko objasni zbog čega bi određena škola bila bolja za dijete, a ne ona koju roditelj želi.

„Na kraju svega bude dobra saradnja sa roditeljima jer i roditelji žele najbolje za svoje dijete i školu koja će mu omogućiti da bude sretnan“ (Pedagogica 1).

Također druga pedagogica nam je istakla da su roditelji uključeni popunjavanjem Upitnika za roditelje o profesionalnoj orijentaciji. Neki roditelji imaju mogućnost, ukoliko to žele, predstaviti svoje zanimanje pred cijelim odjeljenjem. To bude mnogo zanimljivo djeci i često postavljaju roditeljima razna pitanja.

Testovi prilikom obavljanja profesionalne orijentacije

Testovi koje su nam pedagogice navele da koriste su: Baterija testova Perdue, Upitnik o sebi, epi junior, anketa za učenike, Upitnik za roditelje, Test profesionalnih interesovanja, te individualni testovi.

Zaključak

Ovim istraživačkim radom željeli smo ispitati ulogu školskog pedagoga u profesionalnoj orijentaciji učenika. Profesionalna orijentacija je jedan od kompleksnijih poslova koje školski pedagog obavlja. Istraživanje je online provedeno sa školskim pedagogima i učenicima devetih razreda osnovne škole, do kojih smo došli putem Udruženja pedagoga Kantona Sarajevo. Korištene su tehnike anketiranja i intervjuiranja. U anketiranju je sudjelovalo 51 školskih pedagoga osnovne škole i 60 učenika devetih razreda. U intervjuiranju su učestvovala 2 pedagogice osnovne škole.

Na osnovu provedenog istraživanja možemo zaključiti da školski pedagog aktivno učestvuje u fazama profesionalne orijentacije učenika na način da nastoji što kvalitetnije i detaljnije provoditi istu. Kao što je već navedeno, poznate su nam tri faze profesionalne orijentacije, a to su: profesionalno informisanje, profesionalno savjetovanje i profesionalno praćenje. Rezultati nam ukazuju da pedagozi koriste profesionalno informisanje i profesionalno savjetovanje. Prilikom obavljanja profesionalnog informisanja školski pedagog: održava radionice na temu profesionalne orijentacije, organizuje gostujuća zanimanja srednjih škola, održava predavanja, omogućava učenicima razne pisane materijale, svakodnevno informiše učenike o novinama u svijetu te ih upućuje na internet stranice. Također u ovoj fazi su nam bitni pismeni i likovni radovi učenika. Pedagozi često koriste ovu metodu jer je kreativna i zanimljiva za učenike. U drugoj fazi profesionalne orijentacije, tj. profesionalno savjetovanje, pedagozi koriste razne tehnike kao što su anketiranje i testiranje. Svrha anketiranja je utvrđivanje interesovanja, želja i namjera učenika. Tehnika testiranja nam je veoma važna jer se odgovori iz testova mogu poslužiti za namjene prethodne faze profesionalne orijentacije. Također pedagozi učenicima nude i mogućnosti individualnih razgovora, ukoliko im je potrebno. Nakon provedenog intervjua i anketnog upitnika sa pedagogima možemo zaključiti da pedagozi koriste dvije faze u profesionalnoj orijentaciji, a to su: Profesionalno informisanje i profesionalno savjetovanje. Treću fazu, odnosno profesionalno praćenje ne koriste. Kao što je u teorijskom dijelu navedeno, profesionalno praćenje se veoma rijetko koristi, a razlog tome su razne metodološke teškoće.

Modeli profesionalne orijentacije su veoma važni. Nakon provedenog intervjua sa školskim pedagogima možemo zaključiti da je petofazni model profesionalne orijentacije jedan od najčešćih modela koje pedagozi koriste u svom radu. Petofazni model se sastoji od pet dijelova: samospoznaja, informisanje o zanimanjima, mogućnosti školovanja, realni susreti i odluka o izboru

zanimanja. Prilikom obavljanja profesionalne orijentacije pedagozi prolaze kroz sve ove faze sa učenicima. Ostali modeli koji su navedeni u ovom radu su: Bogdanovićev (2009) i Čehićev (1990). Školski pedagozi koriste određene faze i iz tih modela, ali ne u potpunosti.

Korištenje testova u profesionalnoj orijentaciji se smatra važnim dijelom prilikom obavljanja profesionalne orijentacije učenika. Pedagozi koriste testove često, već u najranijoj fazi. Neki od glavnih testova koje su pedagozi navodili su: Perdue, test profesionalne orijentacije, izbor zanimanja, upitnik za učenike koji pedagog prilagodi sa svojim učenicima (najbolji predmet, najbolji nastavnik), Epi junior, Slika o sebi, Upitnik za roditelje i drugi.

Što se tiče saradnje sa roditeljima, iz anketnog upitnika smo mogli vidjeti da pedagozi imaju podijeljena mišljenja oko ove tvrdnje. Svakako da smatraju važnost saradnje sa roditeljima, ali im to nekada može predstavljati i izazov. Nakon provedenog intervjua, pedagozi su odgovorili da roditelji često dolaze kod njih i traže im savjet u vezi srednje škole koje bi njihovo dijete moglo upisati. Također neki roditelji žele da njihovo dijete upiše školu koju su i oni završili te se tada pedagozi nalaze u dilemama te nastoje savjetovati roditelje ali i pomoći djetetu. Međutim, možemo zaključiti da su pedagozi zadovoljni saradnjom sa roditeljima te nastoje zajedno pronaći najbolja rješenja za djecu. Također jedna pedagogica nam je navela da su roditelji angažovani tako što predstavljaju svoje zanimanje pred cijelim odjeljenjem.

Prilikom obavljanja profesionalne orijentacije pedagog sarađuje sa stručnim timom škole. Saradnja sa stručnim timom škole, u prvom redu razrednik i nastavnici, je veoma važna. Razrednik i nastavnici poznaju dijete veoma dobro te mogu biti pedagogu od pomoći ukoliko postoji neka nejasnoća kada učenik odradi test profesionalne orijentacije.

Tokom ovog istraživanja ispitali smo i mišljenja učenika o ulozi školskog pedagoga. Utvrđena je statistički značajna razlika na skali percepcije uloge školskog pedagoga između učenika i pedagoga. Veći rezultat na skali imaju pedagozi što nam govori da pedagozi smatraju svoju ulogu značajnijom, u odnosu na percepciju učenika. Iako se učenički odgovori u manjoj mjeri razlikuju od odgovora pedagoga, to ne umanjuje važnost pedagoga u njihovoj profesionalnoj orijentaciji.

Rezultate do kojih smo došli u ovom istraživanju ne možemo generalizirati na cjelokupnu populaciju. Za utvrđivanje jasnije slike u praksi, uzorak bi trebao biti veći i uključivati veći broj školskih pedagoga i učenika.

Literatura

1. Babarović, T., Šverko, I. (2011). *Profesionalna zrelost učenika viših razreda osnovnih škola*. *Suvremena psihologija*, Vol. 11 No. 1, str. 91-109
2. Bjelan-Guska, S., Buzuk, E., Katavić I., Klepić, D. (2017). Izazovi savjetodavnog rada školskog pedagoga s nastavnicima u funkciji unaprjeđenja kvalitete nastavnog procesa. str. 270-292, u: Turk, M.(ur.), *Suvremeni izazovi u radu (školskog) pedagoga: Zbornik u čast Stjepana Staničića*, Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci
3. Bogdanović, M. (2009). *Prilog primarnoj profesionalnoj orijentaciji: kako do bolje povezanosti sa stvarnim životom?* *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, Vol. 150 No. 2, str. 224-249
4. Bošnjak, B. (1997). *Drugo lice škole*. Zagreb: Alinea
5. Bratanić, M. (1993). *Mikropedagogija: interakcijsko-komunikacijski aspekt odgoja*. Zagreb: Školska knjiga
6. Cohen, L., Manion, L., & Keith, M. (2007). *Metode istraživanja u obrazovanju*. Jastrebarsko: Naklada slap
7. Čehić, E. (1990). *Koje je zanimanje za mene: Model profesionalne orijentacije u funkciji izbora zanimanja*. Beograd: Kultura
8. Fajdetić, M., Šnidarić, N. (2014). *Kompetencije stručnog saradnika pedagoga u suvremenoj pedagoškoj praksi*. *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, Vol. 154 No. 3, str. 237-260
9. Hadžić-Suljkić, M. (2015). *Metodika rada školskog pedagoga-psihologa*. Tuzla: OFF SET Tuzla.
10. Holland, J. L. (1997). *Making vocational choices: A theory of vocational personalities and work environments* (3rd ed). NJ: Prentice-Hall
11. Jakelić, F. (1983). *Odgoj u obitelji i izbor zanimanja*. Zagreb: Školska knjiga
12. Jurić, V. (1977). *Metodika rada školskog pedagoga*. Zagreb: Pedagoško-književni zbor

13. Jurić, V. i sur. (2001). *Koncepcija razvojno-pedagoške djelatnosti stručnih suradnika*. Zagreb: Hrvatski pedagoško – književni zbor
14. Kankaraš, B. (2010). *Profesionalna orijentacija: pet koraka do odluke o školi i zanimanju: (priručnik za trenere): petofazni model profesionalne orijentacije*. Podgorica: GTZ
15. Mandić, P. (1981). *Profesionalna orijentacija u školi*. Sarajevo: Svjetlost
16. Marušić, S. (1977). *Crteži zanimanja u profesionalnom orijentiranju*. Zagreb: Školska knjiga
17. Mužić, V. (1968). *Metodologija pedagoškog istraživanja*. Sarajevo: Zavod za izdavanje udžbenika
18. Mužić, V. (1999). *Uvod u metodologiju istraživanja odgoja i obrazovanja*. Zagreb: EDUCA
19. Perin V. (2012). *Profesionalno usmjeravanje – uloga i odgovornost škole*. Školski vjesnik, Vol. 61 No. 4, str. 511-524
20. Petz, B. (1997). *Osnovne statističke metode za nematematičare*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
21. Rodić, Rade B. (1979). *Profesionalna orijentacija i osnovna škola*. Zagreb: Školske novine
22. Staničić, S. i sur. (2013). *Kompetencije školskih pedagoga*. Rijeka: Filozofski fakultet
23. Super, D.E. (1957). *The psychology of careers*. New York: Harper & Row
24. Šnidarić, N. (2009). *Školski pedagog i funkcija pedagoškog vođenja škole*. Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju, Vol. 150 No. 2, str. 190-208
25. Šverko, B., Babarović, T., Šverko, I. (2007). *Vrijednosti i životne uloge u kontekstu odabira zanimanja i razvoja karijere*. *Suvremena psihologija*, Vol. 10 No. 2, str. 212-220
26. Šverko, B. (2012). *Ljudski potencijali: usmjeravanje, odabir i osposobljavanje*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada
27. Vizek Vidović, V., Maslić Seršić, D., Žanetić, Lj., Savić, A. (2016). *Profesionalni razvoj u osnovnoj školi: priručnik za učitelje i stručne saradnike*. Požega: HZZ PU Požega
28. Vujević, M. (1990). *Uvođenje u znanstveni rad u području društvenih znanosti*. Zagreb: Naklada

29. Vukasović, A. (2001). *Pedagogija*. Zagreb. Hrvatski katolički zbor „Mi“
30. Vuković, N. (2009). *Unaprjeđivanje kvalitete rada školskog pedagoga*. Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju, Vol. 150 No. 2, str. 209-223
31. Vuković, N. (2011). *Izazovi školskom pedagogu*. Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju, 3-4, str. 551-568

Prilozi

Prilog 1 – Anketni upitnik za pedagoge

Poštovani pedagozi,

pred Vama se nalazi anketni upitnik u svrhu izrade magistarskog rada na Odsjeku za pedagogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu. Cilj istraživanja je ispitati ulogu školskog pedagoga u profesionalnoj orijentaciji učenika osnovne škole. Anketni upitnik je anoniman i koristit će se samo u istraživačke svrhe. Molim Vas da pažljivo pročitate pitanja i da na pitanja odgovarate iskreno. Unaprijed Vam se zahvaljujem.

Za sve dodatne informacije možete mi se obratiti na e-mail: naidabukva96@gmail.com

Spol (zaokruži): M Ž

Dob:

Radni staž u školi:

I Molim Vas da odgovorite na sljedeća pitanja:

1. U Programu rada školskog pedagoga u osnovnoj školi zastupljen je sadržaj profesionalne orijentacije?

DA NE

2. Koliko je časova godišnje planirano za realizaciju profesionalne orijentacije u Programu rada školskog pedagoga?

II Za svaku od sljedećih tvrdnji, na ljestvici od pet stupnjeva, zaokružite stupanj pojavljivanja pojedine tvrdnje (1 = nikad, 2 = rijetko, 3 = ponekad, 4 = često, 5 = vrlo često).

TVRDNJE	nikad	rijetko	ponekad	često	Vrlo često
1. Održavam radionice na temu profesionalne orijentacije	1	2	3	4	5
2. Organizujem gostujuća predavanja predstavnika pojedinih zanimanja (doktora, inženjera i dr.)	1	2	3	4	5
3. Učenicima sam na raspolaganju kada im je potreban savjet u vezi daljnjeg školovanja.	1	2	3	4	5
4. Održavam predavanja na kojima informišem učenike o mogućnostima nastavka školovanja	1	2	3	4	5
5. Provodim anketiranja u svrhu prikupljanja podataka o učeničkim profesionalnim interesima i potrebama	1	2	3	4	5
6. Pružam informacije o mogućnostima nastavka školovanja u obliku pisanih materijala (npr. letaka, brošura, knjiga i dr.)	1	2	3	4	5
7. Učenicima nudim mogućnost da s njim individualno razgovaramo o njihovim dilemama o izboru zanimanja	1	2	3	4	5
8. Učenicima nudim mogućnost da pomoću pismenih i likovnih radova izraze svoje želje za budući poziv	1	2	3	4	5

9. Informišem učenike o obrazovnim programima u srednjim školama i svijetu rada	1	2	3	4	5
10. Organizujem radionice na kojima učenici razmišljaju i aktivno raspravljaju o svom budućem zanimanju i profesionalnom putu	1	2	3	4	5
11. Upućujem učenike na internet stranice na kojima mogu samostalno saznati informacije o zanimanjima	1	2	3	4	5
12. Učenicima dajem da riješe testove kako bi saznali koja su zanimanja dobra za njih	1	2	3	4	5
13. Saradnja sa roditeljima mi je važna prilikom obavljanja profesionalne orijentacije	1	2	3	4	5
14. Prilikom obavljanja profesionalne orijentacije saradujem sa stručnim timom škole (razrednici, nastavnici..)	1	2	3	4	5
15. Smatram da je moja uloga značajna u profesionalnoj orijentaciji učenika	1	2	3	4	5

Prilog 2 – Anketni upitnik za učenike

Dragi učenici, pred Vama se nalazi anketni upitnik o Vašem percipiranju uloge školskog pedagoga u profesionalnoj orijentaciji. Anketni upitnik je anoniman i koristit će se samo u svrhu izrade magistarskog rada. Molim Vas da na pitanja odgovorite iskreno. Unaprijed Vam se zahvaljujem.

Spol (zaokruži): M Ž

Razred:

Za svaku od sljedećih tvrdnji, na ljestvici od pet stupnjeva, zaokruži stupanj pojavljivanja pojedine tvrdnje (1 = nikad, 2 = rijetko, 3 = ponekad, 4 = često, 5 = vrlo često).

TVRDNJE	nikad	rijetko	ponekad	često	Vrlo često
1. Školski pedagog je održavao/la radionice na temu profesionalne orijentacije	1	2	3	4	5
2. Školski pedagog je organizovao/la gostujuća predavanja predstavnika pojedinih zanimanja (npr. doktora, inženjera i dr.)	1	2	3	4	5
3. Školski pedagog mi je bio/la na raspolaganju kada mi je bio potreban savjet u vezi mog daljnjeg školovanja	1	2	3	4	5
4. Školski pedagog je održavao/la predavanja na kojima nas je informisao/la o mogućnostima nastavka školovanja	1	2	3	4	5

5. Školski pedagog je provodio/la anketiranje u svrhu prikupljanja podataka o našim profesionalnim interesima i potrebama	1	2	3	4	5
6. Informacije o mogućnostima nastavka školovanja školski pedagog nam je pružao/la u obliku pisanih materijala (npr. letaka, brošura, knjiga i dr.)	1	2	3	4	5
7. Školski pedagog nam je nudio/la mogućnost da s njim individualno razgovaramo o svojim dilemama o izboru zanimanja	1	2	3	4	5
8. Školski pedagog nas je informisao/la o obrazovnim programima u srednjim školama i svijetu rada	1	2	3	4	5
9. Školski pedagog je organizirao/la radionice na kojima smo razmišljali i aktivno raspravljali o svom budućem zanimanju i profesionalnom putu	1	2	3	4	5
10. Školski pedagog nas je uputio/la na internet stranice na kojima možemo samostalno saznati informacije o zanimanjima	1	2	3	4	5
11. Školski pedagog nam je dao/la da riješimo testove kako bismo saznali koja su zanimanja za nas dobra	1	2	3	4	5
12. Školski pedagog je imao/la značajnu ulogu u mojoj profesionalnoj orijentaciji	1	2	3	4	5

Prilog 3 - Protokol intervjua sa školskim pedagogom

Ime i prezime pedagoga: _____

Dob: _____ Radni staž u školi: _____

Datum intervjua: _____

Intervju započeo u: _____ Intervju završio u: _____

Intervju vodila: _____

1. Koliko je časova godišnje planirano za realizaciju profesionalne orijentacije u programu rada školskog pedagoga? Da li mislite da je to dovoljan broj časova da bi se profesionalna orijentacija kvalitetno obavila?
2. Kako se odvija postupak profesionalne orijentacije?
3. Koji su to izazovi sa kojima se susrećete prilikom obavljanja profesionalne orijentacije?
4. Da li postoji saradnja Vas kao pedagoga, nastavnika i ostalih stručnih saradnika u profesionalnoj orijentaciji učenika? Na koji način se ona odvija?
5. Da li su roditelji uključeni u profesionalnoj orijentaciji? Na koji način?
6. Koje testove koristite prilikom obavljanja profesionalne orijentacije?